

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівими

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

1 (586), 6–12 січня 2011

Художник Олександр Скрипник

«СЛАВА У ВИШНІХ БОГУ І НА ЗЕМЛІ МИР!»

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ ПАТРІАРХА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ РУСИ-УКРАЇНИ ФІЛАРЕТА

Преосвященним архіпастирям, боголюбивим пастирям, чесно-му чернецтву та всім вірним Української Православної Церкви Київського Патріархату

Дорогі браття і сестри!
Христос народився! Славимо Його!

Щороку ми святкуємо найвеличнішу подію всіх часів. Сталося найбільше чудо, на яке тисячоліттями чекали старозавітні праведники, про яке провіщали пророки. Звершилося чудо!

Що це за чудо? Бог явився людям у плоті. Бог став людиною. Це чудо — більше за зцілення сліпонародженого, розслабленого; дивовижніше за вигнання бісів, ходження по воді, як по суші, насичення п'ятьма хлібами п'яти тисяч людей, втихомирнення моря, величність за воскресення уже впродовж чотирьох днів померлого Лазаря, сина Наїнської вдови і дочки Іаїра.

Чому Різдво Христове більше і величніше за всі чудеса? Тому, що невмістимий і нічим не обмежений Бог вміщається в утробі Пресвятої Діви, невидимий Господь стає видимою людиною, Безначальний бере початок від людської плоті і крові. Більше того — безпристрасне Божество зазнає страждань. Бога судять грішники, б'ють Його по щоках, насміаються і нарешті розпинають на хресті між двома розбійниками. Хіба це не чудо, що Бог помирає і Його покладають у кам'яному гробі?!

Для чого все це сталося? Для того, щоб кожного з нас визволити від гріха і від смерті. Чому Бог так принизив Себе і зійшов до такого стану? Що Його спонукало до цього? Любов! Бог не міг дивитися, як ангели славословлять Його на небесах, а люди — Його творіння — страждають від гріха і смерті, зазнаючи мук від диявола. Яким є незбагнений, неосяжаний, невидимий, всемогутній і всюдисущий Бог — така Його до нас, грішних, безмежна любов. Ми навіть не можемо уявити собі цю безодню божественної любові. Своїм Різдвом, стражданнями, смертю і воскресінням Син Божий, Господь наш Ісус Христос, Спаситель знищив гріх і смерть у людській природі. Ось для чого Бог став людиною. Він став одним із нас, щоб грішника

зробити святим, щоб смертного зробити безсмертним.

А тепер ми, християни, які віруємо в існування Бога, повинні дати самі собі правдиву відповідь: чи є вічне життя? Чи, можливо, ми після смерті йдемо в небуття? Ми не запитуємо атеїстів, бо вони дадуть однозначну відповідь, що Бога немає і що вічного життя не існує. Пророк Давид назвав таких людей безумними. Якщо є Бог, а Він, безумовно, є, адже беззаперечним доказом Його існування служить цей прекрасний, гармонійно влаштований світ і особливо людина, — то є і вічне життя.

Якщо є Бог, а вічного життя не існує, то для чого Син Божий народився від Пресвятої Діви Марії? Для чого він так принизив Себе? Страждання Сина Божого нас нашого безсмертя і вічного життя не відповідають здоровому глузду. Для чого повинен був страждати Господь, якщо наше життя закінчується смертю і вічного блаженства не існує? Людський розум свідчить, якщо Син Божий народився, став людиною, постраждав і воскрес, значить — це потрібно для нашого вічного

життя. Воно, безумовно, є, і всі люди ввійдуть у вічне життя. Ввійдуть і невірні, і всі безбожники, — але не для блаженства. Вони добровільно обрали собі життя без Бога. Там, де немає Бога, немає і блаженства. Ісус Христос сказав юдейському законнику, що тільки Бог благодійний. Хочеш мати блаженство — тримайся благаго Бога.

Багато хто зауважить, що вічне життя — це майбутнє. А який наслідок Різдва Христового для земного життя? Чи змінилося людство після прішестя у світ Сина Божого? Змінилося! Створено християнську цивілізацію, знищено ідолопоклонство, прийнято справедливі закони, людина морально зросла. Все, що є доброго і прекрасного в європейській культурі, — це результат християнської діяльності. Але найбільшою заслугою християнства є духовне відродження людини. Коли грішник стає праведником, ідолопоклонник пізнає істинного Бога, невірний увірує, блудник і блудниця досягають цнотливості, коли багатій і користолобець виявляють милосердя, коли людина, замість ненависті, починає любити ворога, коли зла людина перетворюється на добру. Все це звершується дією благодаті Святого Духа, але не без участі самої людини. “Благодаттю Божою став я таким, яким є, — говорить апостол Павло, — але я потрудився більше за інших”.

Видимою дією благодаті Святого Духа є насамперед зміна способу життя людини, а найпереконливішим доказом дії благодаті Божої — чудеса. Господь творить і творить чудеса в усі часи. Він звершує їх і нині. Чимало чудес описано в Біблії і в Євангелії, і не тільки в Священному Писанні, а й в історії Церкви Христової. Одним із доказів чудес Христових є безліч чудотворних ікон Божої Матері. А хіба зцілення від невиліковних хвороб не є доказом чудес у наш час? Багато з нас самі були свідками Божих чудес у своєму житті. Все це є наслідком Різдва Христового. Тому народ, прославляючи народжене у Віфлеємі Немовля Христа, співає у різдвяних колядках: “Ой, радуйся, земле, Син Божий народився!”.

Різдво Христове — це свято чеснот, джерело наших радостей, перемога духа над плоттю; свято, завдяки якому небо відкрилося для людини. Якщо Різдво Христове змінило світ і такі великі наслідки його впливу на людство, то чому навколо нас так багато зла? Ми бачимо розпусту, злочинність, корупцію, несправедливі закони, неправду, жорстокість, пияцтво, нар-

команію, розлучення подружжя, користолобство, неправедне збагачування та інші пороки. І всім цим страждають християни, люди, які вірять в існування Бога. У чому причина? Причина не в тому, що Бог безсилий і не може змінити світ на краще, — Бог — всемогутній і для Нього все можливе, але сама людина не хоче стати доброю. Вона обирає неправду замість правди, егоїзм замість любові до ближнього, диявола замість Бога, зло замість добра. Причина не в Богові, а в людях, у їхньому зломі виборі, у нашій злій волі. Зле волевиявлення є причиною всіх бід, страждань і смерті!

Але Господь і цьому злу покладе край, коли на Страшному суді остаточно відокремить зло від добра, грішників від праведників. Це так буде, бо так сказав Бог: “І підуть грішники на вічні муки, а праведники в життя вічне” (Мф. 25, 46).

Різдво Христове дає нам велику надію, що, покавшись у гріхах, з великої милості Божої і неосяжної Його любові до нас, грішних, ми успадкуємо блаженне життя вічне.

У ці святкові дні, коли наші душі сповнені духовної радості, сердечно вітаю вас, дорогі браття і сестри, і всіх християн України з Різдвом Христовим і Новим роком. Поздоровляю зі святом і наших земляків-українців, розсіяних по всьому світу: в Америці та Канаді, в Європі та Австралії, які люблять свою Батьківщину і дбають про Українську державу. Вітаю з Різдвом Христовим Президента України Віктора Януковича, Верховну Раду, Український Уряд і Збройні сили.

Складаючи подяку Богові за Його благодіяння нам у минулому році, і в наступному році благаймо в наших щирих молитвах благословення Божого на нові здобутки на благо нашої святої Єдиної Української Помісної Православної Церкви та укріплення нашої Української держави. Нехай і в Новому році Господь благословляє наш народ і нашу незалежну державу і зберігає нас у доброму здоров'ї та добробуті від усякого зла.

Нехай мир, любов і радість будуть з усіма нами.

**Христос народився!
Славимо Його!**

ФІЛАРЕТ,
Патріарх Київський і всієї Руси-України
Київ,
Різдво Христове
2010/2011

РІЗДВЯНИЙ ПРИВІТ БЛАЖЕННІШОГО ЛЮБОМИРА ДО ВІРНИХ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Дорогі у Христі!

Сьогодні — у неділю Святих отців — Євангеліє розповіло нам про родовід Ісуса Христа від Авраама аж до народження нашого Спасителя. Слухаючи цей докладний перелік поколінь, можна збагнути, що прихід Христа до людей був заздалегідь підготовлений, тобто Його поява на землі відбувалася за точним планом Небесного Отця. Навіть більше, не тільки народження, а й усе життя Ісуса Христа вже століття наперед було передбачене пророками. Приклад цього знову ж знаходимо у святому Євангелії: коли три мудреці зі Сходу зупинилися в Ірода, щоб дізнатися, де народився новий Цар, він покликвав книжників, які без тіні сумніву сказали, що Месія має прийти на світ у Віфлеємі Юдейським, “бо так написано пророком” (Мт. 2, 5).

Дорогі у Христі, звертаю на це Вашу увагу, бо, замислюючись над подіями щоденного життя, ми схильні думати, що вони стаються випадково. Ми часто вважаємо, що все могло б бути інакше. Інколи в нас складається враження, що все довкола відбувається безконтрольно, що Господь Бог забув про світ. Однак наша віра, побудована на Божому об'явленні, дає нам протилежну відповідь: усе, що відбувається в нашому особистому й суспільному

житті, окрім гріха, відповідає Божому плану. Доказ цього знаходимо саме в життєписі Ісуса Христа, від обітниць Месії нашим прародичам у раю аж до Його славного воскресіння. Відтак виникає наступне запитання: чому Господь Бог допускає обставини, які є для нас неприємними чи навіть завдають великих страждань? Цього разу нам відповідає сам Ісус Христос в Євангелії від Луки, коли говорить про дальший розвиток історії та різні трагічні події, які мають статися в майбутньому. Його слова звучать так: “Це дасть вам нагоду свідчити” (Лк. 21, 13). Якби не було голодних — нікого було б годувати, якби не було спраглих — нікого було б поїти, якби не було чужинців — нікого було б прийняти, якби не було хворих чи ув'язнених — нікого було б відвідати. Якби не було Різдва — не було б Великої п'ятниці та Воскресіння. Отже, все те, що відбувається довкола нас, навіть найбільш трагічне, — це Божий план для нас, який дає нам нагоду свідчити Христові, шукаючи правди, справедливості й добра.

Здавалося б, що ці думки не мають нічого спільного з радісним різдвяним часом, коли люди збираються за спільним столом, обмінюються дарунками, колядують, відвідують одне одного... Насправді суть великого празника Різдва Христового

не в цих зовнішніх і швидкоплинних речах, — суть цього празника в тому, що Єдинородний Божий Син прийшов поміж нас, аби здійснити вповні план Небесного Отця для нашого спасіння. Тому моїм найбільшим побажанням для всіх нас є те, щоб ця правда, що з нами Бог, посідала головне місце в наших різдвяних святкуваннях, щоб ми зберігали її в наших умах і серцях протягом цілого року і щоб вона робила наше життя зрозумілим, надавала кожній миті нашого земного існування спасенної вартості.

Дорогі у Христі! Наприкінці цього послання хотів би висловити до вас одне прохання, яке певною мірою пов'язане із різдвяними святкуваннями, оскільки стоїть земля, на якій народився наш Спаситель. Сьогодні на Святій Землі, зокрема у Віфлеємі, християни, які вже становлять меншість, перебувають у невідрадному становищі. Ці люди очікують нашої підтримки. Вірні нашої Церкви в Україні ще добре пам'ятають, що таке утиски і переслідування, бо потерпали від них ще кілька десятиліть тому. Разом із тим вони розуміють, яке значення має молитовна підтримка, що про неї вони просили своїх співбратів і сестер, які на той час проживали за кордоном. Звичайно, доля християн у Святій Землі відрізняється від тої, яку

ми мали в минулих роках, однак вона все-таки дуже тяжка, і ми повинні їй допомагати. Поручаймо Милостивому Господові жителів тої землі, на якій воплотився Його Єдинородний Син, і християн — Його вірних послідовників. Нехай це буде для них наш різдвяний дар.

Найщиріші Вам побажання, благодатного і радісного Різдва Христового!

Благословення Господнє на вас!
Христос рождається!
ЛЮБОМИР

СВЯТО ДЛЯ КОЖНОЇ ДИТИНИ

Уляна ВОЛКОВСЬКА

У день Святого Миколая дитяча фольклорна школа “Правиця” і Міжнародний благодійний фонд “Мистецька скарбниця” подарували діткам-сиротам трохи щастя. На свято до Київського академічного театру ляльок завітало близько ста вихованців дитячих будинків із різних куточків Київщини та Волині віком від 6 до 14 років. Тут на маленьких гостей чекали подарунки, цікаві майстер-класи народного мистецтва, театральна вистава “Миколай”, святкове частування пампушками, узваром і, звичайно, безліч усмішок. “Ми вирішили зробити свято для тих діток, які менше отримують уваги у повсякденному житті. Це наші українські діти, і ми маємо

про них дбати, — висловила співзасновник Дитячої фольклорної школи “Правиця” Марта Любчик. — Малят, які навчаються у нашій школі, ми вчимо. Якщо в дитини несправедливо склалася доля, то ми спільними зусиллями допоможемо їй”.

Кожен малюк зробив для себе щось приємне, для душі — невеличку пам’ятку про свято! Хтось натхненно виготовляв українську ляльочку-мотанку, чи то витинанку, чи то янголятко, якими можна оздобити кімнатку, створивши свій маленький казковий світ. Хтось розписував глиняний медальйончик — своєрідний талісман, який протягом ро-

ку оберігатиме від лихого. Також на малят чекав цікавий майстер-клас від козаків, які продемонстрували козацькі бойові мистецтва. “У нас піднімається рівень благодійності, може, Україна відчула, що треба робити добро, — втішилися Тетяна Логуш, заснов-

ник МБФ “Мистецька скарбниця”. — І дуже добре, що підтримується традиція свята Миколая. Ми з радістю долучилися до цього дійства. Ми хочемо підіймати свідомість нашого майбутнього покоління, яке мусить бути начитане, вперте, вільне, розумне”.

«ЗБИРАЙМО ВОЄДИНО УСЮ СВОЮ РОДИНУ...»

Наталка ПОКЛЯД

Ця пісня, творцем слів і музики якої є талановитий композитор і великий український подвижник Леопольд Яценко, не раз запалювала і ще запалюватиме наші громади на рішучий і благородний чин.

“С люди, які не міліють ніколи. За будь-яких обставин. І ступають на свій хресний шлях без самовиставляння та голосних нарікань. До таких особистостей належить моя землячка й навчителька Ліда Орел. Її життя пов’язане із тим духовним феноменом, що дістав назву “шістдесятники”, — так пише у статті “Орлиця” полтавець Василь Яременко.

З відстані часу, відколи знаю її (а це десь із початку 70-х років минулого століття), не перестаю захоплюватись гордою поставою їхнього духу, серед усіх незгод-випробувань — світлою вірою у свою місію (“Бо хто ж, як не ми?”), людяністю та широчю наснаженістю на добро і творчість.

Це унікальне подружжя — відомий український етнограф Ліда Григорівна Орел та музикознавець-фольклорист, багаторічний художній керівник хору “Гомін”, який зазнав стільки переслідувань, Леопольд Іванович Яценко. Починаючи з далекого 1960-го, вони впродовж півстоліття разом, і хай ще довго буде їхня життєва й творча дорога!

Любов до України, до народної культури, вивчення й утвердження її — як тоді, в умовах задушливого тоталітарного режиму, коли все було супроти українства, так і нині, коли вже нібито розвиднилось, але проблем чомусь не поменшало, — а також велика відданість рідній землі та невтомна, жертвна праця для неї вирізняє це подружжя з-поміж тисяч інших.

Не будемо лукавити: не завжди удостоюються наші славні трударі, зокрема на ниві української культури, вдячного слова від держави. Звісно, вони те вдячне слово заслужили і чекають на нього, але здебільшого не дочікуються. Тож не раз доводиться тим трударям, роззірнувшись гірко довокола, самим збирати свої снопи до купи та й казати — не так, може, людям, як Його Величності Часові: ми не сиділи, склавши руки, ось

наш щедрий ужинок, і нам за нього не соромно.

Книжка Леопольда Яценка та Ліди Орел “Ми просто йшли...”, яка шойно вийшла друком, висвітлює головні віхи життя та праці цього унікального подружжя науковців і громадських діячів упродовж 50 років. У ній поєднано автобіографічні спогади (Л. Яценко: “Відроджуймо в собі себе”, “Як народжується пісня”, “Ходить коляда в Україні”, “Слово до українця”; Л. Орел: “Драбів очима етнографа”, “У храмі мистецтва Івана Гончара”, “Народна культура і творчість Григора Тютюнника”, “Під недремним оком влади”, “Музей народної культури”, “З досвіду створення експозиції “Полісся” тощо) та вже публіковані в пресі матеріали різних авторів про них, як-от: Миколи Кагарлицького “Храм народної пісні”, Валерія Ясиновського “Дивак”, Михайла Гуця “Прапороносець відродження українського народного співу у Києві” (до 75-річчя від дня народження Леопольда Яценка), Вадима Пепи “Доля полум’яної широті”, Василя Яременка “Орлиця” тощо.

Видання ілюстроване великою кількістю світлин, які в читачів сколихнуть хвилю спогадів: ось вона, шемка й важка наша історія — такі зовсім недавня! А ще книжка містить цікавий додаток — авторські пісні та обробки Леопольда Яценка, які так полюбилися багатьом.

Вони не боялися бути першими: відроджували народні веснянки, колядки й шедрівки, правдиво, а не кон’юктурно творили музейну експозицію, рятували-досліджували понівечену Чорнобилем землю, першими (ще до незалежності), під

холодними прицілами спецназу співали Державний Гімн України... Вони завжди там, де важко, де йде змагання за українську справу, де потрібна самопожертва, — торують свою непросту життєву дорогу — і своїм чином давно заслужили звання Героїв, бо на таких, як вони, тримається Український Світ. Вірність ідеалам, безстрашність — часом до безоглядності, невідкупність і дивовижна скромність вирізняють їх із-поміж теперішніх галасливих юрб. Хоч би яка була влада, хоч би які були умови життя — ця пара не покладе рук, розвиваючи українську культуру, пропагуючи її у

світі та захищаючи від посягань недоброзичливців — і чужих, і своїх. Скажімо, лише за останні роки Ліда Григорівна видала (якщо чесно, то, зважаючи на брак здоров’я — хоч вона категорично ніколи не скаржиться — та на фінансовий стан у державі, таки справді надзусиллям) книги: “Українська родина”, “Шевченків край”, “Мальоване дерево України”, “Українські рушники (історико-культурологічне дослідження)”, “Україна в обрядах на межі тисячоліть”, “Земля, обпалена Чорнобилем (за матеріалами польових досліджень)”, “Скарбниця народної культури України” (до 40-річчя НМНАПУ), “Українське Полісся. Те, що не забувається” тощо. А Леопольд Іванович зі своєю “Гомоном” — на всіх важливих державних і громадських заходах, як їхня дорога оздоба. Та ще масові співи на свята на схилах Дніпра і недільні — у музеї Івана Гончара: долучайтесь, охочі, до краси.

А щорік, то гірше напосідають хвороби, і часом не стає сил дивитися на суспільний бедлам, проте Слово залишається: пристрасне, бо воно з любові, точне й зважене, бо воно з досвіду й знання. І лишається Пісня, бо вона часточка нас.

ДОРОГІ ДРУЗІ!

Товариство Української Мови ім. Т. Шевченка (ТУМ) щиро вітає Вас і Ваших рідних із Різдвом Христовим та Новим — 2011 — роком і бажає Вам усього найкращого, особливо витривалості у такий тяжкий час!

Вісток від “Просвіт” із України надходить до нас не багато, але ми знаємо, що нинішня ситуація в Україні вимагає багато праці на місцях, і тому обмаль часу лишається на листування. Із преси та Інтернету ми отримуємо найновіші місцеві звістки і намагаємося чимсь допомагати.

Протягом 2010 року ми вислали кошти на видавничу працю осередкам “Просвіти” в Луганську, Донецьку, Харкові, Севастополі, Чернігові, Києві, Хмельницькому і Рівному. Також вислали кошти на стипендії здібним студентам із бідних родин, які студіюватимуть ук-

раїністику в Університеті “Острозька Академія” та для студентів із різних областей України, які студіюють у Києві чи Львові, через видавництво “Смолоскип”.

Наше Товариство також склало датки на фільм про Чорнобильську трагедію, на фільм “Берега Картузька” (англійською мовою) та на Фонд Голодомору 1932—33 рр.

Просимо писати нам про Вашу просвітянську працю, а ми повідомлятимемо через пресу громаду діаспори. Наша Інтернет-адреса: drdanvira@yahoo.com; просимо надати свої координати через Інтернет.

Бажаємо успіхів у Вашій праці на користь українського народу й української держави. Спільними зусиллями можна багато досягти!

Із Різдвом Христовим!
Із Новим роком!

За Управу ТУМ-Чикаго
проф. Віра БОДНАРУК,
голова

ЛИСТИ НАШИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Ми, читачі “Слова Просвіти”, щиро дякуємо редакції за високий громадсько-патріотичний рівень видання, за чітку й однозначну позицію щодо української мови в Україні, за відстоювання нашого конституційного права отримувати інформацію рідною мовою.

Ми свідомі того, що газета “Слово Просвіти” не спроможна підняти все громадське питання, які не дають випростатися, відчуті себе європейцями в Європі. Вважаємо, що зараз необхідно активізувати діяльність “Просвіти”. Треба, щоб осередки просвітян активно працювали у кожному селі, селищі, місті, у школах, ліцеях, університетах. До роботи необхідно ширше залучати пенсіонерів, молодь, працівників культури, священників.

Шановна пані редактор!

Складаємо Вам і працівникам редакції святкові привітання з нагоди Нового року і Різдва Христового і зичимо твердого поступу, гострого пера й переконливості думки у захисті українства. Здоров’я Вам й оптимізму.

Правда переможе, бо з нами Бог і Україна.

Любомира МУКОВОЗ, Володимир МУКОВОЗ, Сергій ШЕНДЕРА,
м. Рівне

ДОБРИЙ ДЕНЬ, ШАНОВНА РЕДАКЦІЄ “СЛОВА ПРОСВІТИ”!

До вас звертається Людмила Євгенівна Юшук з Євпаторії. Уже два роки передплачую “Слово Просвіти”. Дізналася про неї з “Кримської світлиці”.

Ваше видання чудово виконує свої завдання: збереження і розвитку української мови, історичної пам’яті, відновлення історії та патріотичного духу.

Мені 50 років. Я домогосподарка. Виховую сімох дітей. До 2004 р. не звертала уваги ні на що, окрім родини і моїх дітей. Та й часу не вистачало. Діти маленькі, клопоту багато. Але події Помаранчевої революції наче збудили мене зі сну. Тоді українці відчули, що вони не бидло, що вільні й самі здатні розпоряджатися власною свободою. Ці події змінили все моє життя. Я почала вивчати українську мову, читати пресу та книжки українською. Розмовляю вдома з дітьми українською. Принаймні намагаюся це робити. Ось вперше пишу листа українською.

Сім’я мого тата жила в Польщі до 1947 р. Дідусь — українець. До речі, звали його Іван Юшук. І коли в “Слові Просвіти” я читаю статті киявського професора І. Юшука, завжди згадую діда. Бабуся була полькою. Звали її Анна-Марія.

Мамині родичі — з білоруського Полісся. Так що я начебто не зовсім українка. Але вважаю себе українкою. І діти мої — українці, хоч батько в них росіянин. І прізвище в дітей інше, ніж у мене. Коли виходила заміж, то залишила дівоче прізвище.

Я цікавлюся травами, традиціями, звичаями наших давніх предків, обрядами давнього цілительства. Своїх дітей, якщо хворіють, лікую народними (природними) ліками.

Поздоровляю весь колектив “Слова Просвіти” з Новим роком і Різдвом. Бажаю всього найкращого! Доброго вам здоров’я!

Із повагою Людмила ЮШУК,
м. Євпаторія, Крим

Напередодні святкових днів не хотілося б говорити про прикриї речі, але стрімкий розвиток подій та посилення тиску на Київський Патріархат примушують це робити.

Із відповідальністю заявляю — в Україні є намерення реалізувати масштабний план з розвалу та знищення Київського Патріархату.

Цей план створений у Москві та запропонований Московським Патріархом Кирилом і його підлеглими для реалізації в Україні. Головна роль у цьому плані відведена органам державної влади.

Реалізація плану розпочалася ще під час підготовки до цього-річного літнього візиту Патріарха Кирила в Україну. Найближчий помічник Патріарха, митрополит Ларіон (Алфеев) навесні ц.р. відвідав ряд областей України, де перевіряв ситуацію та шукав тих, кого можна було б виманити з Київського Патріархату. За його власним зізнанням, він намагався схилити до зради покійного митрополита Львівського Андрія, але цей план провалився.

Ще влітку ц.р. до Київської Патріархії почали надходити перші повідомлення про те, що через чиновників на рівні району і нижче, а також через спонсорів громад на священиків та парафії починається тиск із метою змусити їх перейти в Московський Патріархат. За минулі місяці ця робота лише посилювалася — в окремих єпархіях до 70 % священиків пройшли через подібні “співбесіди”.

Хоч як це прикро говорити, але до всіх цих подій прямо причетні представники органів місцевої влади, а одночасність і скоординованість дій свідчить про те, що вони мають підтримку і зі столичних кабінетів.

На Донеччині обласна адміністрація тисне на сільську раду в с. Кам’янка Тельманівського району з метою змусити її передати старовинний храм Вознесіння Господнього у користування щойно створеної громади Московського Патріархату.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка вкрай обурене політичними репресіями.

І на Сході, і на Заході України члени правлячої команди чинять тиск на місцях на національно свідомих громадян, переважно більшість яких просвітяни.

Іде активне нищення інтелектуальної еліти передусім “кадровою розправою”. Це і зняття з посади ректора Донецького національного університету академіка Володимира Шевченка та інших співробітників цього ВНЗ, що мають патріотичні погляди, і погрози не продовжувати контракт із головою Луганського облоб’єднання

ПРО ПЛАН ЗНИЩЕННЯ КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Заява Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета для засобів масової інформації

На Київщині обласна влада таємно, але терміново (за два тижні) ще в жовтні місяці зареєструвала за сфальсифікованими протоколами зміни до статутів трьох парафій Київського Патріархату — в м. Макарів, у селах Ясногородка та Маковище Макарівського району. Про те, що їхні громади вже два місяці, як у Московському Патріархаті, члени громад довідалися лише 26 грудня. Як уже з’ясувалося, з тих, чий підписи стоять під протоколом з Макарова, щонайменше троє осіб про цей документ нічого не знають, що робить його недейсним. У Ясногородці також ні священик, ні парафіяни нічого не знали ані про “збори”, ані про те, що їх уже переведено в Московський Патріархат.

У стані підготовки перебувала і реєстрація змін до статуту парафії в с. Ріжки. Лише вчасне виявлення парафіянами шахрайства колишнього настоятеля допомогло зупинити процес реєстрації змін, адже парафія одностайно проти того, щоби переходити в Московський Патріархат. Зараз колишній настоятель і невідомі особи погрожують по телефону парафіянам і новопризначеному священику розправою за їхню вірність рідній Церкві.

Широкого розголосу набула також ситуація зі столичними кладовищами.

У всіх цих випадках ми бачимо, що представники влади швидко, злагоджено й оперативно діють на користь Московського Патріархату, а коли йдеться про захист інтересів Київського Патріархату, ми чуємо про “звичення, розгляд” тощо — затягують час та шукають відмовки.

Зараз не можна сказати, коли і де виникне наступний конфлікт.

Але якщо реалізація московського плану не припиниться — конфлікти виникатимуть і надалі.

Через адміністративні та податкові важелі триватиме тиск на спонсорів, які допомагають парафіям Київського Патріархату.

Шукатимуть нестійких і зрадників із числа духовенства Київського Патріархату, пропонуватимуть їм гроші та іншу допомогу — діятимуть так, як синедрион шукав зрадників серед учнів Христа, щоби схопити Його таємно.

Після візиту на інавгурацію Президента В. Януковича Патріарх Кирило заявив, що “мода на розкол проходить, розкольники повертатимуться в канонічну Церкву”. За час, що минув, промосковські сили змогли знайти в Київському Патріархаті лише кілька зрадників. Тому їм треба до чергового літнього візиту назбирати якнайбільше підтверджень слів Кирила — для цього і задіяний увесь московський церковний і політичний вплив на українську владу.

Переконали — подальша реалізація московського плану загрожуватиме українському суспільству сильним збуренням. Ми ж бажаємо українському народу миру та злагоди. Проте досі на всі наші звернення до влади ми не чуємо нічого, окрім заочних запевнень про “рівне ставлення до всіх конфесій”, яке на практиці обертається всебічним сприянням Московському Патріархату й тиском на Київський Патріархат.

Раніше руками влади Москва вже намагалася знищити Київський Патріархат. Кульмінацією цього стали події “кривавого вікторка” 18 липня 1995 року — побиття міліцією на Софійському майдані процесії з тілом спочи-

лого Патріарха Володимира (Романюка). Наша Церква пройшла це випробування і лише зміцніла після нього, бо навколо неї згуртувалися всі патріотичні сили. Не хотілося б, щоб нинішня влада, як влада тодішня, зрозуміла помилковість своїх дій щодо Київського Патріархату лише після того, як станеться щось, подібне до “кривавого вікторка”.

Ми не боїмося нових гонінь на Київський Патріархат — слабкі та невірні можуть від нас відпасти, але, як і під час всяких гонінь, дух і сила віри правдивих синів і дочок Церкви лише зміцниться. Проте ми не хочемо, щоб через нав’язані ззовні плани руйнувалася наша держава.

Закликаю всіх парафіян бути пильними — не допускати, щоби без вашої волі та відома приймалися зміни та доповнення до парафіяльних статутів, якими вашу парафію можуть перевести в Московський Патріархат.

Закликаю суспільство та міжнародну громадськість звернути увагу на порушення прав вірних Київського Патріархату та на посилення тиску на нашу Церкву. Ваш голос має піднятися на захист правди!

Закликаю журналістів слідкувати за подіями в релігійному житті й висвітлювати їх правдиво та об’єктивно.

І наполегливо закликаю владу й особито Главу держави — час розпочати справжній і плідний діалог. Інакше Україна ризикує повернутися до силових міждокофесійної боротьби початку 90-х років.

Сподіваюся, що в новому, 2011 році стануться зміни на краще.

Вітаю всіх із наступаючим Різдом Христовим, яке вселяє в нас упевненість у тому, що добро і правда завжди переможуть зло! Закликаю на весь український народ Боже благословення!

ФІЛАРЕТ,

Патріарх Київський і всієї Руси-України
30 грудня 2010 р.

Президентові України
В. ЯНУКОВИЧУ

Міським головам Києва, Черкас, Одеси, Запоріжжя, Житомира, Луганська, Херсона, Сум, Харкова, Ужгорода, Кіровограда, Миколаєва, Котовська, Умані, Бердичева, Ізмаїла, Хорола, Шепетівки, Жмеринки, Борзни, Малина, Проскурова, Кагарлика, Ямполя, Смили, Коростеня, Білгород-Дністровського, Козятина, Знамянки, Охтирки, Хмільника, Радомишля, Бершаді, Олександрії, Кам’янець-Подільського, Татарбунара

Депутатське звернення

89 років тому 21 листопада 1921 р. у селі Базар, що в Народницькому районі Житомирщини, сталася одна з найтрагічніших подій в українській історії. Того дня тут було розстріляно 359 воєнків армії УНР. Вони були оточені загонами Котовського й узяті в полон. Змучених і голодних, їх заганяли на ніч у церкву (!), а вранці всіх розстріляли. Котовський не змілосердився навіть над зовсім юними. Наймолодшому з розстріляних було 18 років. Їхні імена викарбувані нині на пам’ятній стелі біля братської могили.

То хто ж такий Котовський? До 1917 р. він був злочинцем-рецидивістом, за що неодноразово потрапляв на каторгу. Потім став червоним командиром. Від його шаблі покотилася додолу не одна українська голова. Божа кара настала на Котовського ще за життя. 6 серпня 1925 р. його застрелив трьома пострілами з револьвера власник одеського борделю Меєр Зайдер.

Ми, народні депутати України, які 21 листопада ц.р. брали участь у молебні біля братської могили жертв, замордованих Котовським, звертаємося до міських голів і депутатів міських рад тих українських міст, у яких досі є вулиці, названі іменем Котовського, з проханням наслідувати приклад міськрад Хмельницького і Вінниць та перейменувати їх.

Звертаємося до міського голови та депутатів міської ради Котівська з проханням ініціювати процес повернення місту його історичної назви — **Бирзула**.

Звертаємося до Президента України.

Шановний Вікторе Федоровичу!

Ви демонструєте себе віруючою людиною. Ви часто закінчуєте свої звернення та промови словами: “І нехай допоможе нам Бог!” Та не допоможе, Вікторе Федоровичу, Україні Бог, і не стане вона благословенною Богом, доки славити не Бога, а безбожника, великого грішника, злодія, ката і вбивцю! Не може бути благословенною Богом земля, де культивують славу тих, хто перетворював Божі храми на хліви і склади.

Принагідно нагадаємо, Вікторе Федоровичу, що у Вашій рідній Донеччині ретельно оберегають у назвах районів і вулиць імена масштабних убивць. Адже саме Будьонний, Ворошилов і Калінін завжди першими заподадливо ставили свої підписи на всіх “розстрільних списках”, які їм регулярно підсовував Йосип Джуґашвілі. Це вони — Будьонний, Ворошилов і Калінін — санкціонували розстріл двадцяти двох тисяч поляків у Катині.

Не ліквідувавши топоніміку тоталітарної сталінської епохи, Україна не стане ні щасливою, ні демократичною, ні авторитетною у світі.

Народні депутати України:
Юрій ГНАТКЕВИЧ
Михайло КОСІВ
Віктор ПЕРЕН

ЗАЯВА ЦЕНТРАЛЬНОГО ПРАВЛІННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

“Просвіти”, істориком Володимиром Семистягою, переслідування заступника Донецького облоб’єднання “Просвіти” Марії Олійник та інших лідерів просвітянського руху. Це не що інше, як тиск на свободу, вільнордумство в країні та спроба повернути стару корумповану й авторитарну систему. Це загроза незалежності.

Увесь світ спостерігав за подіями 16 грудня 2010 р. у Верховній Раді України з побиттям регіональними депутатами БЮТ. Серед побитих — член Центрального прав-

ління товариства “Просвіта” Юрій Гнаткевич.

Брутальні затримання експурядовців, обшуки, допити — все це проводиться в стилі чекістських репресій 30-х років минулого століття. Арештовано й утримується під вартою до цього часу член Центрального правління Товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка професор, доктор педагогічних наук, експерт навколишнього середовища Григорій Філіпчук. Приклади можна продовжити. Це не що інше, як зведення рахунків із

опонентами та зловживання владою. Це свідчить про безсилля влади і спроби відволікати увагу суспільства від економічних провалів, від політичної неспроможності та професійної некомпетентності правлячої команди, яка свої дії маскує під назвою “боротьба з корупцією”.

Якщо не зупинити це свавілля, то наслідки нам відомі з історії, коли було знищено цвіт української нації, інтелектуальну еліту.

24 грудня 2010 р.
м. Київ

ЗВЕРНЕННЯ ДО СВІДОМИХ УКРАЇНЦІВ, ДО ЗМІ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДНИХ УСТАНОВ, ЯКІ СТОЯТЬ НА ЗАСАДАХ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

У Запоріжжі знищено пам’ятник Сталіну.

У Запоріжжі суди забороняють громадянам вільно висловлювати свої думки, зокрема й шляхом заборони проведення маніфестацій і мирних зібрань.

1 січня 2011 року вчоргове, на наш погляд безпідставно, суд заборонив проведення урочистої святкової ходи. Разом із тим, напередодні, у цю ж таки Новорічну ніч відбулися арешти серед національно-демократичних кіл Запоріжжя. Зі слів працівників міліції,

згідно з попередньою інформацією, затриманих підозрюють у знищенні пам’ятника Сталіну.

Але влада, дозволяючи ставити символи, які роз’єднують націю, вводячи у практику заборону будь-яких виявів інакшемислячих, сама спонукає українців до самозахисту, не залишає іншого вибору, як вдатися до активних неформальних дій.

На нашу думку, відповідальність за події, які відбулися останнім часом, зокрема й навколо пам’ятника Сталіну, більшою мі-

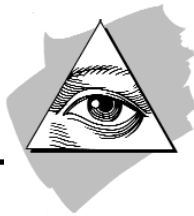
рою лежить на представниках влади, судах і правоохоронних органах.

Сьогодні ми всі відчуваємо загострення діяльності антиукраїнських сил. Поставивши пам’ятник Сталіну, вже самим цим фактом було закладено міну повільної дії, яка й вибухнула. Але хто знищив цей пам’ятник у такий нецивілізований спосіб? Чи не зробили це одні й ті самі люди, ті, хто зіптовхують українців лобами, ті, хто ставить вороже до незалежності України? Можливо,

і сіють недоброзичливіці розбрат, щоби ослабити вкрай нашу Батьківщину? Подібні прецеденти, які відбуваються у Запоріжжі, можуть викликати нестримну ланцюгову реакцію, тому ми закликаємо українців до пильності, згуртованості й єдності, в ім’я нашої рідної України.

01.01.2011 року

За дорученням правління, голова Запорізького облоб’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка О. ТКАЧЕНКО

— *Петре Петровичу, Новий рік — 1991 українці згадують із особливою теплотою. З якими сподіваннями і розчаруваннями входимо в третій десяток нашої молоді незалежної держави?*

— В українців Новий рік завжди шанували і кожен був по своєму пам’ятний. Однак 1991-й — особливий рік. Після референдуму було багато побоювань, щодо подальшого історичного вибору.

Українська інтелігенція не могла не порушувати питання, що саме обере населення. Однак проголосувало “за” 90,32 відсотки — це були не тільки українці, за державний шлях розвитку голосували і росіяни, і білоруси, і поляки, і румуни, і татари, й угорці. Це був історичний вибір не тільки українців, а вибір на користь усієї Європи, всього демократичного процесу розвитку людства. Українська інтелігенція сприймала Новий 1991 рік як відповідь народу не тільки Європі, а й усьому світу.

Декому дуже до вподоби фраза: “Українському народу легко дісталася його державність”. Більш фальшивої тези придумати неможливо.

Сьогодні біологи чітко вказують, що без сигналу з космосу жодна рослина не виросте, навіть якщо її ховають у підземеллі, вона в певний час проростає і в певний час зацвітає.

Ми знаємо слова великого педагога Костянтина Ушинського: “Навіть нову державу, втрапивши попередню, може відновити народ”.

Але коли вмирає мова в устах народу, вмирає і народ. Усе робилося для того, щоб ми втратили мову, культуру, чуття державності. XVII століття чітко відповіло, що вершинним образом є нація. Коли відбувся референдум, тоді українці ще раз постали як великий народ.

1991 рік для різних людей вимірився по-різному. Декому здавалося, якщо ми стали суверенною державою, то вже завтра розбагатіємо. Але цього не могло бути, бо перебудова такого організму, як державний, та раніше підрядний, — непросте справа.

Якщо в Радянському Союзі робили літаки, то інженерна наукова думка була в Києві, а деталі виготовляли в Москві. Навіть годинник збирали у різних містах. Так було в усьому: в соціальній, економічній, політичній структурі.

Колись розмовляв із Леонідом Кучмою, він сказав, що національна ідея не спрацювала. Я спитав у нього: “Скажіть, будь ласка, на 1990—1991 рр. в Україні була своя партія? — Не було. А український уряд? — Не було. А міліція? — Не було. А КДБ? — Не було. А зовнішня політика? — Не було”.

Той Новий рік засвідчив, що українці стають на ґрунт своєї історичної якості. Ми — історичний народ. Скільки сьогодні не докладають зусиль для того, аби українці не почувалися народом, усе це приречене на поразку. І цей референдум 1991 року прийшов не просто в оселі, а в душі, у свідомість, в ідеали людей.

Є поняття історичної пам’яті. Це пам’ять не окремих дат, це пам’ять своєї землі, свого неба. Український народ виявив вищу форму історичної пам’яті. Якщо запи-

ПЕТРО КОНОНЕНКО: «20 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ГАРНА СВИТА ЧИ ГАРНІ ЛАТКИ?»

2011 року виповнюється 20 років проголошення незалежності нашої держави. Президент підписав Указ № 990/2010 “Про відзначення 20-ї річниці Незалежності України”. Заплановано урочистості, міжнародні науково-теоретичні конференції, всеукраїнські конкурси, показ на телебаченні циклу пізнавальних документальних фільмів про історію українського державотворення, проведення Днів України й інших тематичних заходів в іноземних державах за участі української громадськості за кордоном тощо.

Чи є нам що святкувати? Чи не знищить Україну той політичний планктон, що так вільно зараз почувається при владі? З якими почуттями входять українці у 2011 рік? Новорічним настроєм і переживаннями поділився директор Національного науково-дослідного інституту мовознавства, доктор філологічних наук, академік Петро КОНОНЕНКО.

тати українців, чому вони проголосували за незалежність, більшість, не задумуючись, відповіли б просто: “Я хочу бути господарем на своїй землі, хочу мати свою державу”.

— *Нарешті українці усвідомили свою національну ідентичність...*

— Ми повинні мислити категорією всесвітньою. Те, що нарешті й держава порушила це питання, — дуже знаково. Бо проблема національної ідентичності сьогодні — центральна проблема людства, всі народи цим займаються.

Була тривога, чи прийде усвідомлення, що у світі має панувати багатоманітність: веселка тому й веселка, що вона різноколіорова. Як у різних частинах світу різна природа, так і людство цілісне своєю багатоманітністю.

Єдиний одноманітний народ — польський, у них польське населення становить 98 %. Більшість народів мають етнічні вкраплення, і їх треба шанувати. Проблема лише в тому, що саме визначатиме єдність цих народів. Якщо в Україні польські чи румунські меншини не матимуть можливості внутрішнього розвитку, то й Україна не буде вільною. Все це суспільству необхідно усвідомити.

— *“Нашого цвіту по всьому світу”... Чому українці так легко перетворюються на безхребетних манкуртів, забуваючи рідне слово?*

— Ми — на всіх континентах, ми — харизматичний світовий етнос. Але об’єднує нас національна ідея. Почувши слово Тараса Шевченка чи Лесі Українки, люди відчувають, що до них прийшов український світ і що вони належать до великої світової спільноти. Чи є такі, що цього не відчувають? Є, і ми знаємо Франкове: “Чого у нас відступників так багато, чому для них відступство не страшне?”. У будь-які періоди розвитку України такі були.

Здійснивши Помаранчеву революцію, український народ показав свою волю: можна вирішувати найглобальніші проблеми цивілізовано й культурно. Нікого не побили, нічого не зруйнували.

Тепер погляньмо, що зараз відбувається в інших країнах, зокрема й у наших сусідів.

Це ще один великий урок українству, нації як народу з внутрішньою ментальністю, історичною пам’яттю, що все можна вирішувати на рівні конституції Пилипа Орлика, прийнятих Центральною Радою декларацій. Це єдність поколінь, єдність епох.

Я був більш як у 30 країнах, бачив, як живуть українці й не українці. Коли нам говорять, що Україні треба йти до Росії, чи до Америки, то це незрілі, несформовані думки. Нікуди нам не треба йти, бо думками, почуттями, мисленням треба координувати наші устремління із досвідом різних країн, але чогось доброго можна досягти тільки власними силами.

— *Багато людей зневірилися, Новий 2011 рік сприймають як крок до загибелі нашої держави.*

— Мені завжди жаль людей, які до чогось підходять однобоко. Декому зараз здається, що країна гине. Ще Костомаров писав: “Лежить в могилі Україна, але ще не вмерла”. І Франко: “І не вмерла, і не вмере”.

Україні замовляють реквієм, кажуть, що держави не буде. Але ще наприкінці XIX століття здавалося, що держави немає. А вона вибухла національно-визвольною революцією. Сьогодні в нас дуже багато проблем, і пройшовши такий шлях, маючи такі можливості, ми їх значною мірою не реалізували. Всіх охоплює недовіра і страх, який був раніше. Головне — вірити у перемогу.

Чому до влади приходять люди, які не знають, що таке Украї-

на, не знають цієї землі, її культури, та найгірше — не прагнуть знати. Їхня діалектика: гроші — влада, влада — гроші, будь-яким способом утриматися при владі.

Українців зламати не можна, бо характер у нас мудрий і мужній. Треба бачити і часткове, і загальне. Той, хто не зважає на історичний характер нашого народу, дуже ризикує.

Саме тому вірю, що ті, що прийшли керувати цим народом, не шануючи його, не маючи елементарної поваги, етики, при владі довго не затримаються.

Зараз у нашому уряді є абсурдні люди. Вони володіють апаратом управління у сільській, районній, обласній раді, у Кабміні, у Верховній Раді. Ми вже дійшли до того, що у Верховній Раді можна зневажати здоров’я депутатів, а потім казати: “Давайте забудемо, це внутрішня справа парламенту”. Яка внутрішня справа? Якщо там б’ються, то чому не можна так чинити скрізь?

Це фальшива теорія і позиція неінтелігентна. У нас основна проблема — формування еліти в усіх сферах. Це процес досить повільний. Дехто говорить: “А хіба я доживу до крашого?”. Але ми живемо не одним днем і в нас ще дуже багато щасливих нових років.

Я теж часом відчуваю сумок і сум, але вірую. Жоден народ не реалізується, доки не відчує тої космічної сили, волі світової до розуміння, що він великий народ, важливий історичний суб’єкт.

— *З якими головними проблемами, на Вашу думку, зітхне-*

ється Україна в наступному десятилітті?

— Основного фундаментального проекту концепції перспективного розвитку України немає. Ми приймаємо закони, кодекси, не маючи головної концепції. Хочемо мати гарну свиту, зробивши на ній гарні латки, але вона не буде святковою, теплою, зручною.

Найважливіша проблема — проблема освіти, науки, культури. Якщо чиновник обіймає посаду, і не готовий до цього професійно й морально, то це некультурна людина, навіть якщо працює у Міністерстві культури.

Кошти на науку, освіту й культуру мізерні: порівняно з американцями у 200 разів менші, з росіянами — у 30 разів. Це інтелектуальна недостатність нашої влади.

Приходить одна партія і “давить” усі інші, особливо попередників. Говорять, що прийшли на розруху: казна — порожня, військо — небоєздатне, господарство — запущене. Взятися за справу, не доробили. Але придуть наступники і скажуть, що вони застали ту саму розруху. Це погані уроки минулого, їх треба забувати.

— *З чого починається проблема освіти, науки і культури?*

— Починається із родинного виховання. Якщо батько-мати книжку в руки не брали, як тоді дитина візьме? Якщо дитину не привчали, поснідавши після себе прибирати і допомагати матері мити посуд, то як вона нормально побудує своє родинне життя?

Коли був деканом, зустрічався з такими парами, які сьогодні одружилися, а через кілька місяців розлучилися. Вона каже: “Він обіцяв мене на руках носити”. А він відповідає: “Як же я її буду носити, якщо вона і супу не вміє зварити?”.

І правильно. Але ж їх того не навчили батьки. Я запрошую до себе цю молододу пару і запитую: “У вас хоч один щасливий день був разом?”. — “Був”. Чого ж ви його зраджуєте, учіться бути разом.

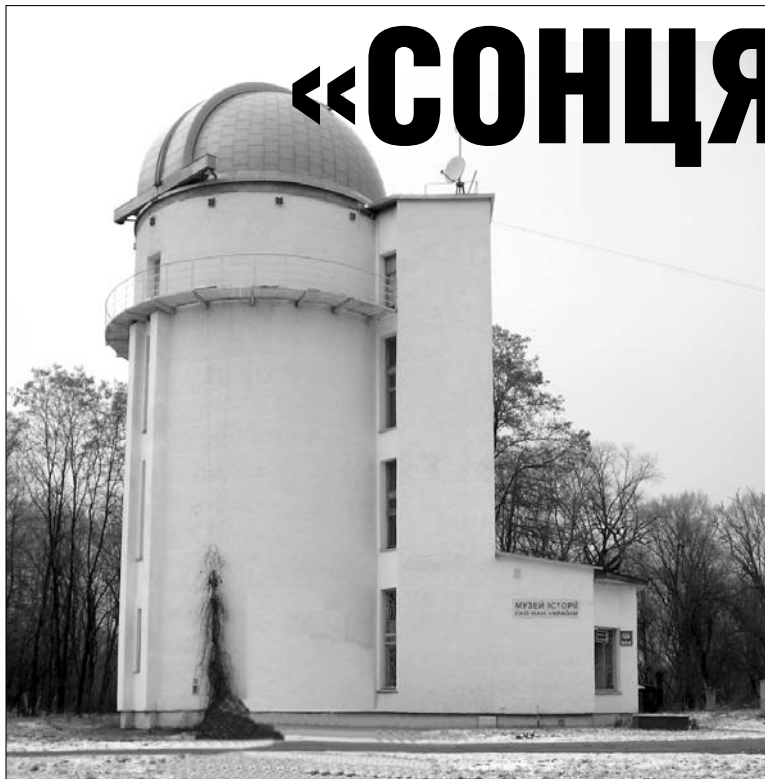
Жінці треба усвідомити, що таке бути господинею — це не обслуговувати, а вміти зробити так, щоб чоловік допомагав по господарству. Ось мій син Тарас може зварити такий борщ, який не кожна жінка зварить.

Дискотека, чарка, гульня — так зараз живе молодь. “Комсомольська правда в Україні” дає на останній сторінці фотографії дівчат. Маша любить дискотеки, хоче мандрувати, сподівається побачити інші країни. Одна за одною те саме. А хоч хтось із них щось робить, чи захоплюється чимось корисним для себе та інших?

Школярам запропонували відповідати на запитання анкети: “Де ви бачите себе по закінченні школи?”. Відповіді неприємно вразили: вони хочуть бути прем’єрами, президентами, бізнесменами. Ніхто не збирається працювати у сільському господарстві.

Дитина повинна привчатися не до свята, а до праці. Але перед тим як учити дітей, треба вчити батьків.

Спілкувалася
Наталія АНТОНЮК
Фото автора

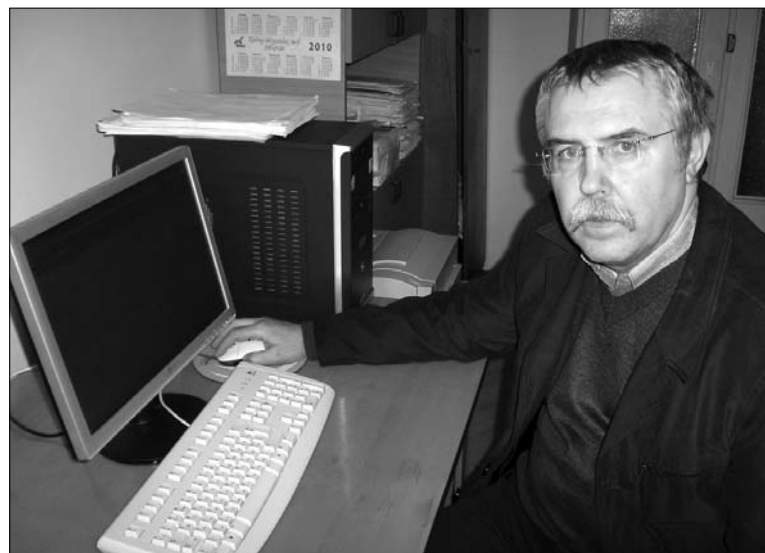
Музей історії ГАО НАН України

«СОНЦЯ І ЗОРЯНОГО НЕБА

бажають українські астрономи в новому році

Звичайна столична адреса — вулиця академіка Заболотного, 27. Там розташована Головна астрономічна обсерваторія НАН України. Ми їхали туди вперше, тож хотілося якнайшвидше дістатися, аби знайти відповіді на найпотаємніші “Чому?” щодо нашого буття, адже воно пов’язане із зорями, із далекими незваними світами. Але щоб потрапити до обсерваторії, нам довелося йти кілька кілометрів засніженим Голосіївським лісом. Чарівна, зовсім не міська природа ніби перегукувалася із Космосом.

Наш співрозмовник — Іван Павлович КРЯЧКО — завідувач відділу науково-технологічної інформації Головної астрономічної обсерваторії НАН України, автор “Кишенькового атласу зоряного неба”, “Атласу зоряного неба”, методичного посібника для вчителів “Астрономія. 11 клас”, “Путівника зоряним небом”, “Наочного посібника з астрономії”, електронного підручника з астрономії для 17-годинного курсу, співавтор підручників, навчальних програм із природознавства та астрономії, Бібліотеки електронних наочностей з астрономії, близько 20 наукових публікацій із питань фізики Сонця та двох патентів на винаходи. Засновник і шеф-редактор науково-популярного журналу “Наше небо. Observer”.

— Іване Павловичу, яку інформацію можуть отримати люди про діяльність обсерваторії, і куди звертатися із запитаннями щодо астрономії?

— По-перше, це музей історії ГАО НАНУ, куди обов’язково мусять потрапити кожен, хто цікавиться астрономією. По-друге, це спільне з відвідувачами спостереження за об’єктами зоряного неба, яке проводимо у задалегідь обумовлений час. По-третє, це науково-популярні лекції провідних співробітників обсерваторії. У нашому конференц-залі можна розмістити 200 слухачів. Це можуть бути різні, як прийнято тепер називати, “команди”, яких цікавить астрономія. У нас є науковці, які безпосередньо займаються питаннями води на Марсі, питаннями Сонця тощо. Вони нададуть інформацію “з перших вуст”. Розклад лекцій, спостережень розміщено на сайті обсерваторії www.mao.kiev.ua, а попередній запис на лекції за телефоном у Києві 526-47-58.

Нині велику увагу обсерваторія приділяє розвитку астрономічної освіти. Хоча ще років 20 тому це питання обходило професійну астрономічну спільноту. Вважалося, що освітою мусять займатися профільне міністерство, а науковці — наукою. Але так сталося, що про астрономію як шкільний предмет на початку 1990-х років забули. І ми отримали десятирічний “провал”, коли її майже не вивчали в школі. Але зусиллями української астрономічної спільноти вдалося повернути астрономію до переліку обов’язкових шкільних предметів. Сьогодні ми поєднуємо астрономічну науку з астрономічною освітою, наші науковці постійно проводять відкриті лекції в університетах, уроки в школах.

2009 рік був оголошений ООН Всесвітнім роком астрономії, адже саме тоді минуло 400 років від того, як Галілео Галілей уперше подивився на небо в телескоп. Із цієї нагоди навесні 2010 року ми провели “Астрономічний педагогічний фестиваль”, у рамках якого були конкурси для вчителів, презентації кращих учнівських і студентських проектів, виставки, лекції тощо.

Ми запрошуємо до астрономічної громади всіх, кого вабить

зоряне небо: науковців, учителів, аматорів. Намагаємося надавати кваліфіковані відповіді на запитання, що надходять за телефоном або електронною поштою, популяризуємо астрономію в будь-який спосіб, зокрема й через ЗМІ.

— Чому обсерваторія в Голосіївському лісі називається Головною? Невже тут найкращі умови для спостережень?

— Тут ми проводимо найбільше досліджень в Україні — від спостережень за планетою Земля (відділ геодинаміки) до позагалактичних об’єктів. Усе, що потрапляє у цей проміжок, входить до наукових інтересів працівників обсерваторії. Головна астрономічна обсерваторія — академічна установа, що належить Національній академії наук, можливо, тому вона й Головна. Є й інші обсерваторії, які зосереджені на конкретніших дослідженнях. Так, Університетська обсерваторія готує професіоналів-астрономів, Кримська знана у світі як Сонячна обсерваторія, там дуже гарні результати дослідження

Давні люди багато знали про небо, більше ніж сучасні. Давня людина не могла вижити без цих знань. У них не було комп’ютерів, телевізорів, їхнім монітором було небо.

Сонця і найбільший в Україні телескоп діаметром 2,6 м.

А взагалі в Україні не дуже сприятливий “астроклімат”. У нас немає високих гір (а телескопи найкраще ставити високо в горах). Наші Карпати і Кримські гори замалі, навіть порівняно з Кавказом, не кажучи вже про гору Мауна-Кеа, де на висоті 4000 метрів розміщено найбільшу обсерваторію у світі. Найкращий сонячний телескоп — на Канарських островах, туди теж їздять наші науковці. Астрономія — загальносвітова наука. Зараз немає потреби будувати в Україні надпотужні телескопи. Науковці, які визнані світовою астрономічною громадою, можуть просто поїхати спостерігати в іншу країну.

— Який найбільший телескоп має ГАО НАН України?

— Найбільший телескоп, що належить нашій обсерваторії, —

Терскол — на Ельбрусі, в Кабардино-Балкарії, на висоті 3100 м над рівнем моря. Сьогодні це Міжнародний центр досліджень, оскільки розташований на території Росії, але обладнання належить нашій обсерваторії, Українській державі. Окрім астрономічних, його застосовують для медичних й екологічних досліджень.

— Що вразило Вас у зоряному небі 2010 року і чого очікувати 2011-го?

— Я був найбільше вражений цього літа, коли спостерігав за зорепадом Персеїд у серпні. Ми їздили спостерігати це явище в Лісники (це обсерваторія поблизу Києва, що належить кафедрі астрономії). З нами була група школярів, які займаються спостереженнями за цими явищами. Тоді була неймовірна спека, і ми з хлопцями лежали просто на землі й рахували метеори. Із 13 на 14 грудня був ще один красивий зорепад — падали Гемініди. 2011-го сподіваємося побачити найяскравіші планети, Місяць. Ці сподівання пов’язані зі сподіваннями багатьох людей, які хотіли б подивитися на це разом із нами. А це вдається не завжди, бо в Києві, на жаль, не все так добре з астрономічною погодою: буває хмарно, тож ми не бачимо ясного неба іноді впродовж місяця. Тому астрономи завжди бажають усім “Сонця і зоряного неба за будь-якої погоди”.

— Які найвагоміші відкриття зроблені у світовій науці 2010 року?

— На мою думку, найнеймовірніше відкриття зробив британець Роджер Пенроуз. Він знайшов певні неоднорідності мікрохвильового фону, який з’явився невдовзі після народження Всесвіту й несе інформацію про цю подію. Ці неоднорідності, впевнений вчений, свідчать про те, яким був Всесвіт до “Великого вибуху”. Питання народження Всесвіту завжди найбільше цікавило науковців, тому Пенроуз ніби переступив цю межу таємничості. За його висновками, Всесвіт перейшов у цей стан із якогось попереднього — тобто попередник Всесвіту закінчив своє існування і дав життя новому. Але залишки інформації про той попередній стан проникли сюди.

Проте більшість космологів вважають, що об’єктивність дослідів Пенроуза викликає сумнів,

тож радять дотримуватися класичної теорії про те, що точкою відліку нашого буття все ж був “Великий вибух”. Але що його спричинило і що було до нього — досі залишається відкритим питанням.

Щодо конкретики — відкриті нові екзопланети (що обертаються навколо інших зірок). Ці об’єкти астрономи відкривають із 1995 року і таких уже понад 500. Якщо ще 20 років тому існування планет навколо інших зірок було гіпотезою, то зараз — це один із прогресивних напрямів відкриттів. Зараз за допомогою найпотужніших телескопів їх навіть фотографують, тож ми можемо побачити інші планетні системи на власні очі. А це крок до розкриття ще одного вічного запитання — чи є планети схожі на нашу Землю, чи є на них життя? Зараз уже відкриті планети лише втричі більші за Землю, які мають тверду поверхню, серед них може виявитися така, яка має умови для життя. А хто там, чи що там?

Колісь я написав наукову статтю “Як астрономи життя у Всесвіті шукають”, яку розпочав із того, що життя взагалі-то питання не суто астрономічне. Є ще біологія. Але на астрономів “повісили” завдання знайти місце, де життя може існувати. Тому на стику астрономії і біології виникла астробіологія. Біологи за певними “маркерами” (наявність атмосфери, кисню в ній, води тощо) встановлюють імовірність існування життя на екзопланетах.

— Чи можна побачити в телескоп такі дивовижні космічні об’єкти, як на фото в Інтернеті?

— Ні. Навіть принципово неможливо. Навіть якщо цілу добу дивитися на ту точку неба, де є цей об’єкт, ми його таким не побачимо. Бо фотографія і людське око — це різні приймачі. Фото-

графія може накопичувати світло, а око цього не робить. Астрономи мають робочі інструменти — телескопи. 2010 року провели ремонт космічного телескопа імені Хаббла, який уже 20 років літає навколо Землі й фотографує далекі об’єкти. Ці знімки розтиражовані й сьогодні більшість людей уявляє Всесвіт саме за фотографіями Хаббла. На ремонт американці витратили мільярд доларів, із них — 200 мільйонів на нове наукове обладнання. Тепер він гарантовано працюватиме ще 5 років, хоча йому на зміну будують значно більший телескоп імені Джеймса Веба.

Українські науковці також мали програму спостереження на Хаббл, а це свідчить про високий рівень наших астрономів, адже заявки відбирає спеціальна міжнародна комісія, і вони мають вкладатися в концепцію загальносвітової астрономії. Наші астрономи під керівництвом академіка НАНУ Юрія Ізотова спостерігали далекі галактики впродовж семи днів (оскільки Хаббл перебуває на орбіті, спостереження ведуть цілодобово). Хаббл літає навколо Землі, відпрацьовуючи програму, що була написана тут, у Голосіївському лісі.

— Іване Павловичу, здивуєте читачів “Слова Просвіти” — є життя на Марсі?

— Це дуже цікава тема. Можна було б навіть написати про це роман. Хто тільки не шукав життя на цій планеті, але досі не знайшов.

Одного разу вже здавалося, що тема закрыта: життя немає. Але до Марса прилітає черговий космічний апарат, досліджує його з орбіти і знаходить “маркери” — побічні ознаки існування життя.

На поверхні Марса зафіксовані прояви метану, що може бути пов’язане з мікроорганізмами.

ЗА БУДЬ-ЯКОЇ ПОГОДИ»»

Також було з'ясовано, що під поверхнею Марса є вода в замерзломому стані. Це поклато край тривалим розмовам щодо того, була вода чи ні, і чому на поверхні Марса багато висохлих русел і річищ. Вода була, правда давно, мільйони років тому.

Можливо, десь вода виходить назовні, але на дуже короткий час. Є фотографії, де видно, як з узвишся стікає шось схоже на краплі води.

Дві американські космічні міжпланетні станції “Вікінг-1” та “Вікінг-2” 1975 року зробили посадку на Марсі й шукали там життя, брали проби ґрунту, потім його досліджували, але, на жаль, нічого конкретного про можливе життя на планеті не сказали.

Донині зберігається стан стійкої рівноваги, як говорять фізики, тобто ніхто на себе не візьме сміливість сказати, що на Марсі немає життя.

Коли Радянський Союз збирався відправити на Місяць космічні апарати, Сергій Корольов зібрав нараду представників космічної галузі, де вирішували питання щодо того, яка поверхня Місяця — тверда чи піщана, чи може апарат вгрузнути в пісок. Ці дебати точилися дуже довго, а потім Корольов узяв на себе сміливість і написав: “Місяць твердий” і поставив знак оклику.

Щоб дізнатися, чи є життя на Марсі, потрібні додаткові дослідження. До планети спрямовують ще кілька космічних апаратів, які в найближче десятиліття все-таки нададуть відповідь на це питання.

— Можливо, у якихось нетрях Сонячної системи є життя?

— На інших планетах життя немає, бо там для цього несприятливі умови. Якщо воно і є, то специфічне, мікробне. Однак можливе життя на супутниках великих планет.

Десь 20 років тому співробітник нашої обсерваторії написав статтю “Чи є життя на Європі?”. Усі подумали, що він, мабуть, з'їхав із глузду. Потім з'ясувалося, що він мав на увазі Європу — супутник Юпітера. Він цікавий тим, що суцільно вкритий водою: верхній шар — лід, який порепався, а під кригою рідка вода. Багатьох цікавить, що може бути в цьому океані. Однак дізнатися про це складно — щоб дістатися води, потрібно пробити кілометровий шар льоду.

У нашій Сонячній системі ми практично всі об'єкти бачимо повністю, єдиний виняток — Місяць.

Якщо знайдемо якісь найелементарніші ознаки життя на наших планетах, то це стане вагомим доказом того, що життя притаманне Всесвіту.

Коли я думаю про життя у Всесвіті, мені стає лячно. Страшно стало і фізику Фермі, якому прийшла в голову одна думка, яку зараз називають парадоксом Фермі.

Чому ми не бачимо жодного інопланетянина, адже Всесвіт існує та існуватиме нескінченну кількість років? Якщо Всесвіт нескінченний, тоді таких планет як Земля нескінченна кількість і тоді таких життів нескінченна кількість. Отже, на Землі повинно бути багато інопланетян, але їх немає.

— Чи досліджена Сонячна система і чи є її чітка структура?

— Плутон викреслили зі списку великих планет, бо почали відкривати об'єкти за орбітою Плутона, які більші за Плутон. Знайшли Ериду, що значно далі ніж Плутон, але більша за розмірами.

2006 року на з'їзді міжнародного астрономічного союзу виникла дилема: чи варто говорити, що є десята планета в Сонячній системі, через рік знову зібратися і оголошувати про одинадцять і т. д.

Пішли банальним шляхом: зробити так, як простіше.

Вирішили, що є вісім планет, а Плутон і все, що навколо — це “карликові планети”. Тоді вже було відомо, що є пояс Койпера. Із 1950 року Койпер передбачив його існування. Стало відомо, що Плутон — об'єкт цього поясу і стало зрозуміло, що це один із певної кількості об'єктів у поясі Койпера.

В одному зі штатів США, де стоїть обсерваторія, на якій відкрили Плутон, ухвалили закон вважати Плутон дев'ятою планетою.

Об'єктів у поясі Койпера тисячі, “карликових планет” близько десяти. Науковці активно спостерігають за цим поясом. Зараз до Плутона летить космічний корабель “Нові горизонти”. 2015 року він уже повинен там бути, і тоді він проведе пряму розвідку.

НАСА доповіло, що їхній корабель досяг межі Сонячної системи. Але якщо поглянути на хронологію, то він її досягав уже кілька разів. Насправді межа Сонячної системи — поняття досить умовне. Розміру Сонячної системи немає, бо не зрозуміло, що взяти за її початок.

— Зараз в Інтернеті постійно з'являються цікаві астрономічні факти. Їм можна довіряти?

— Ми за чистоту інформаційного простору, зокрема й астрономічного. Я за астрономічну правду. Я працюю довго, й опівночі переглядаю новини в Інтернеті. З'явилася інформація, що

міністр оборони НАСА повідомив журналістів про те, що в нього була зустріч із астрономами й ті сказали, що 2013 року будуть неймовірно спалахи на Сонці і Земля буде випалена. Це при тому, що в НАСА немає міністра оборони. Ну, думаю, завтра на роботу прийдуть із телеканалів. Справді, зранку на мене вже чекали представники ЗМІ. До новин, які з'являються в Інтернеті, треба ставитися дуже обережно.

Телевізійні канали інколи “шарпаються” самі й багатьох людей вводять в оману. Мені дзвонять і кажуть: “Іване Павловичу, на телеканалі сказали, що на Землю летить планета, і в нас буде шось страшне”. Я їх заспокоюю і говорю, що до нас нічого не летить, але не вірять — так по телевізору сказали! Люди старшого віку звикли вірити, що все написане в газеті і сказане з екранів телевізора — правда.

До нас багато чого може летіти і ми можемо на когось налетіти. Земля рухається навколо Сонця зі швидкістю 30 кілометрів на секунду. А наша Сонячна система зі ще більшою швидкістю летить у Галактиці, і що на нашому шляху можуть сказати тільки астрономи.

Астрономи — своєрідний дороговказ, загін, що йде попереду цивілізації і попереджає про небезпеку. Вони обнишпорюють увесь простір навколо Землі, спостерігають небо щодня і щоночі.

— Як Ви прокоментуєте інформацію про планету Нібіру?

— Розмови про планету Нібіру пов'язані з цікавим астрономічним парадоксом: більшість зірок, які ми спостерігаємо у Всесвіті, створюють певні системи. Найпростіша — це подвійна зірка. Зорі унікають самотності, вони, як правило, живуть групами. Наше Сонце — чи не єдине — не має супутника і це дозволяє деяким професійним астрономам говорити, що це не так, насправді Сонце має супутник —

оту Нібіру чи зорю Немізиду — ще один міфічний об'єкт. Про цю зірку нам нічого не відомо, питання відкрите.

— Через скільки років може настати небезпека для Землі?

— Великих тіл, які б могли зіштовхнутися із Землею і викликати загальнопланетарну катастрофу, немає. Однак Сонце не вічне, через п'ять мільярдів років воно закінчить своє життя, а разом із ним закінчить життя вся Сонячна система.

Астрономи інтуїтивно шукають життя на інших планетах для того, щоб майбутні покоління могли врятуватися.

В одному зі штатів США, де стоїть обсерваторія, на якій відкрили Плутон, ухвалили закон вважати Плутон дев'ятою планетою.

Подумайте, чому людина така допитлива? Ми могли б бути істотами, яких нічого не цікавить. Допитливість закладена в нас для того, щоб ми могли врятуватися. Через допитливість, через намагання пізнати світ, знаходимо для себе шляхи порятунку від небезпеки.

— Чи поширена в Україні аматорська астрономія?

— Астрономія абсолютно відкрита наука, яка не працює на закриті теми. Зараз аматорська астрономія дуже поширена. Люди, що цікавляться зоряним небом, мають можливість купувати якісні телескопи, зокрема на Заході, в США, Канаді. Вони купують таке обладнання, яке мають не всі професійні астрономи в Україні. Хоча в нашій державі також зароджується аматорська астрономія.

Аматори відкривають спалахи наднових зір, екзопланети, їм зараз досяжні ті тіла, які бозна-де перебувають від Землі.

До речі, планети відкривають переважно японці, бо у них доба

починається раніше, і вони першими спостерігають небо в конкретну добу. Всі відкриття комет за ними, бо їх найкраще спостерігати на Сході.

— Як Ви ставитеся до народної астрономії?

— До народної астрономії ставлюся із великою пошаною, бо давно зрозумів, що це скарб цивілізації, скарб кожного народу окремо. Кожен народ по-своєму бачив небо, по-своєму міг читати небесну книжку.

До нас дійшли міфи і легенди стародавніх греків, грецькі сузір'я у нас взято за основу. Але ми знаємо і про Бочку, і Дівку з відрями, і Великий та Малий віз, і Небесний Хрест — це все українська народна астрономія.

Давні люди багато знали про небо, більше ніж сучасні. Давня людина не могла вижити без цих знань. У них не було комп'ютерів, телевізорів, їхнім монітором було небо.

— За знаком зодіаку Ви — Скорпіон. Вірите в астрологію?

— Астрологія — це марновірство. Нічого не маючи спільного з наукою, вона виростила і буває сьогодні тільки в головах неосвічених людей.

Як можна вірити в те, що коли планета Марс зайшла в певне сузір'я, то це означає, що ви знайдете гаманець?

Гороскопам, які друкують у ЗМІ, не варто довіряти. Мене дивує, що їх друкують навіть у серйозних виданнях. Це свідомий обман читачів. Дехто говорить, що гороскопи — це гра, розвага. Я не сприймаю астрологію як гру, бо це нехтування елементарними речами.

Багато українців вірять гороскопам, бо звикли вірити газетам. Поради в гороскопах люди починають проектувати на своє життя, тому і роблять помилки, обмежують свої дії.

Астрологія виникла через нашу допитливість. Людина бачила процеси, які відбуваються в небі і, звісно, бачила реальний вплив, коли сонце спустошувало Землю чи падав метеорит. Людина зрозуміла, що небо впливає на Землю і подумала, що і на неї впливає, вона спроєктувала небесні дії на своє життя. Пояснення ці довольні, це — фантазія.

Наука відрізняється від астрології тим, що науковець щоранку встає і говорить: “Те, що я вчора придумав, неправда”. Він не буде своїх припущень на вірі. Наука може відмовитися від попередніх уявлень, які насправді не відповідали дійсності. Астрологія побудована на вірі, на тих речах, від яких потрібно відмовлятися.

— Іване Павловичу, Ви вірите в існування душі?

— Хімія, з якої складене наше тіло, народилася під час спалахів зір. Зорі утворили всі хімічні елементи, окрім водню і гелію. Ми складені з попелу давно згаслих зір.

Напевно, ми не створені ніким і нічим, а з'явилися як результат розвитку величезного Всесвіту. А як з'явився сам Всесвіт — питання відкрите. Я не можу його собі пояснити. Я можу погодитися з тими людьми, які говорять, що світ створений надприродною істотою, і з тими, які стверджують, що виникнення світу — природний процес.

Але те, що ми в цьому світі не випадкові — це точно. Вся еволюція Всесвіту свідчить, що наше існування не випадкове.

Спілкувалися
Євген БУКЕТ,
Наталія АНТОНЮК

“То були спільні вечери родинного кола, яке підносилося у красі пісенного багатоголосся”.

Іван ПАВЛЕНКО, професор кафедри фольклористики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Вечеряли, як пам'ятаю змалку, завжди разом — уже як стемніє. Мама виймала упрілий борщ і тушену картоплю з печі, батько нарізав по скибці домашнього хліба, читав “Отче наш”, і потім ми їли борщ із хлібом дерев'яними ложками з одної череп'яної миски. Літом на столі обов'язково були цибуля, часник, огірки з грядки, а в інші пори року додавали різну квашенину (капусту, огірки, помідори) і обов'язково гіркий перець і сіль. Батько їв повагом, не поспішаючи, розповідав, як пройшов день, а ми всі мовчки слухали, хоч інколи мама вставляла слово. Бувало й таке, що батько тріскав мене по лобі ложкою, як я щось не так робив: або хліб у мене кришився занадто, або я в мисці вилловлював щось для себе краще, або видав мак із вареників чи з пірижків, а тіста не їв. Інколи, особливо в літню пору, частенько на вечерю приходили сусіди. Тоді варили картоплю (крутяк), на столі, окрім усього, уже в кінці п'ятдесятих була хамса, а то й оселедець бочковий, і нема де правди діти, з'являлася пляшка бурячихи. Отоді вечерея проходила вже не мовчки, а з гучними розмовами про життя-буття. Правда, я не чув жодного анекдота, й за весь період мого сільського життя ніякої брутальщини не звучало. Отже, після другої чарки батько мій обов'язково заспівав пісню “Ой ішов козак з Дону додому та й сів над водою” або “Ой п'є чумак, п'є”, чи “Іхали козаченки з України”. Після батькового заспіву пісню підхоплювала моя мати, підспівували й сусіди — і лилися ці пісні тужно, розлого й красиво, набираючи такої сили звучання, що аж гасова лампа-восьмилінійка починала мерехтіти. І вчувалося мені в тому співі щось незбагненно величне і роздольне, але моя дитяча душа не могла з тим управитись, і я починав плакати, не усвідомлюючи від чого. Певно від того, що в тих словах і голосових інтонаціях відлунювали тяжкі драми життєвих перипетій, переживань голодовок, воєн, втрат, а ще ліричних переживань, у яких віддзеркалювалася або щаслива, або нещаслива доля, або торжество кохання чи розчарування й біль душі, або ж почуття безвиході від тяжкої долі своєї, або співчуття до чужої.

Мої батьки любили співати, бо це їм передалося у спадок від їхніх родин, від вулиць, на яких народні пісні й музики звучали шовечора в літню пору та й узимку, хіба що за винятком строгих днів постів християнського циклу. Мені дуже шкода, що я їх своєчасно не позаписував. Але дешифру записав від гурту острівського, у якому звучав голос і моєї мами. А якщо згадувати про спів моїх родичів, то це найяскравіші враження від родинного кола Павленків і Доброрізів. Родина традиційно збиралася на храмове свято в Острові

— на Пречисту, 28-го серпня. А приходили чи приїздили на храм до нас родичі із козацького села Городище, що під Батурином, це Грицько Верба (зріст 2 м 4 см) із розкішними козацькими вусами й громовим басом, висока й струнка його рідна сестра Марта. Частенько до цього кола приєднувалися тітка Софа (батькова сестра) і її чоловік, а мій дядько, Микола Доброріз. Співати починали на храму після другої, як годилося, а потім уже й їсти ніколи було, хоч усякого стояло на столі. А пісні лилися й лилися до пізньої ночі — не горілка, а пісні. То були спільні вечери родинного кола, яке підносилося у красі пісенного багатоголосся, воно ним впивалося і пишалося, ним жило від свята до свята.

Особливого значення у нашій родині також надавали святам зимового циклу — різдвяним і новорічним. Напередодні Різдва прибирали святково хату і все обійстя. До Святвечора готували відповідні пісні страви, серед яких найважливіша — ритуальна кутя. Готували її з ячної крупки в полив'яному горщику в печі. Перед тим, як надворі сутеніло, батько здійснював ритуал обходу всього господарства й кропив святою водою худобу, всі приміщення у дворі, колодязь і погреб також, а мама і я ходили слідком за батьком і носили в черепку ладан та обкурювали ним усе від нечистої сили.

Після обходу на лаві біля покутя над образами батько робив гніздечко з румового запашного сіна, ставив дідуха з жита, а мати витягала з печі горщик із кутею, робила з двох житніх соломинок хрестик і встромляла його в кутю, клала дрібку солі в полотні, після чого мені (дитині) доручалася важлива ритуальна місія. Я вдягав рукавиці, вив'язані з валу, що мама напярала з шерсті наших же овечок, брав руками ще гарячий горщик із кутею (до речі, без приправ — маком, медом, горіхами тощо), повільно ніс його до покутя й примовляв: “Кутя, кутя — на покутя, узвар — на базар, розмолот — у живот!”. І так тричі, після чого ставив горщик на покутя у кубельце з сіна. Таку примовлянку я виголошував і на голодну кутю, а чому однаково? Певно, так було у нас заведено здійснювати ритуали. Після того на стіл ставили вечерю з пісних страв, зокрема й кутю, мама набирала з горщика і приправляла її лише олією та цукром. Може, тому, що волоських горіхів у нас не було, та й меду теж. А маком приправляли товчену картоплю, зварену на грубі. Виявляється, це стародавній рецепт, який майже вийшов з ужитку українців, оскільки мені ніде не доводилося куштувати цієї страви, а тільки в себе вдома і не тільки на Святвечір, а й у будні цю страву готували й подавали на стіл гарячою, а до неї смакували квашені

РАЗОМ ВЕЧЕРЯТИ

“Треба разом вечеряти!”. Така собі буденна фраза. І що в ній особливого? Виявляється, покоління наших предків заклали в ній великий об'єднувальний смисл. В українців спільною сімейною вечерею завершується трудовий день. Вона набуває ритуального значення у наших українських хліборобських родинах влітку, та ще в жнива, коли день великий, а ніч мала. А особливо символічні вечери відбуваються взимку, коли приходять свята в гості, коли в людей, які живуть традиційним сільським життям, стає більше часу на дозвілля. Це коли живою ще була споконвічна традиція у сільських трударів, у яких генетична пам'ять тримає духовні цінності, набуті праукраїнцями ще з дохристиянства.

огірки з бочки, приправлені гірким стручковим перцем. Святкова вечеря починалася після того, як зійшла зоря. Спочатку батько читав “Отче наш!” тричі, потім ритуал заклинання здійснював я, як мене навчили батько й мати. Набравши дерев'яну ложку куті, підносив її до замальованого морозом вікна (морози були тоді до 30 градусів, тож у хаті зимою у нас ніколи не було більше 14—15 градусів бо з топлівом було суцужно) і промовляв: “Морозе, морозе, іди, куті їсти, а якщо й не прийдеши куті їсти, то не навертайся ні на телят, ні на ягнят, ні на яку птицю, ні на перепелицю”.

Потім батько виголошував благословення на кутю, у якому зичив здоров'я усім сущим, а також у благополуччі діджати наступного Різдва, просив у Бога врожаю й приплоду худоби на наступний рік, а також згадував померлих близьких родичів і поминальні слова говорив для їхніх душ, щоб їм було Царство небесне і легко лежать. Після того, як скуштували куті, пробували й інші страви, запивали узваром і врешті батько дякував і славив Бога — усі ми хрестилися, як годиться, на завершення святкової трапези.

Після всього, що відбувалося вдома, була також традиція носити кутю хрещеним батькам, дідові й бабі, іншим родичам, віншуючи їх та вітаючи зі Святим Вечором. Отже, Свята вечеря була вечерею всього роду, і, певно, всіх українців, які шанують традиції наших предків.

Після Святої Вечері я лягав на печі спати, повторюючи на ніч слова колядки: “Колядин, колядин, що я в батька один, Мене батько послав, щоб я грошей достав. Колядую колядницю — добра з медом паляниця, А без меду не така, дайте, дядьку, п'ятака! А п'ятак не важний — дайте руб бумажний!”

Уранці вставав рано, як півні заспівають, вдягався, взував бурки з чунями

(таке було тепле взуття) і найперше колядував дома, за що мені батько давав п'ять копійок (не більше) і цукерок трохи. Потім я йшов до сусідів, а потім і по хутору ходив по снігах із палицею, бо бувало у когось собака одірветься, так щоб відганятися. Потім ми, хутірські хлопчики, об'єднувалися у ватагу і ходили разом поки вистачало сил. Носили ми з собою шкільні торбинки (шаньки) з полотна для зошитів і книжок і туди ж складали колядне — хто що дасть: коржики, цукерки, шматки ковбас, а дід Омелько мені завжди давав яблу-

ка свіжі й квашені, що було найсмачнішим для мене, бо вдома ще не було саду. А ще ми боялися, щоб учитель Михайло Романович не побачив нас із колядою, бо приказував у початковій хутірській школі, щоб не колядували й не засівали. Але нам було байдуже, і велика радість свята Різдва, яке протягом дня ставало дедалі гучнішим, бо за малими йшли дорослі дядьки колядувати, а їх уже пригощали не п'ятаками, а всілякими напоями й ковбасами та печеним салом і холодцем.

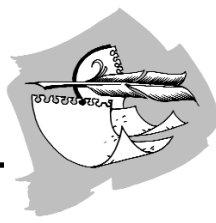
Не менш цікавим для нас малих було й свято Нового року (Василя). Так само рано вставали й ходили засівати. Посіваючи зерном у хаті урочисто промовляли:

“Сій, Боже, роди, Боже, жито пшеницю та всяку пашиницю, Льон по коліна, щоб у Вас, хрещених, голова не боліла, На щастя на здоров'я, на Новий рік, Роди, Боже, хліб, лучче як торік! Будьте здорові з празником — З Новим роком, із старим хлібом!”

Маланку й Василя у нас не водили, певно тому, що хутір був малий і не всі традиційні ритуали відновлені, бо переселення на хутір відбулося у 20-х роках, і ті переселенці не все запровадили у новому поселенні.

Наступні свята — Голодна кутя і Водохреща — святкували гучно. Так само варили вдома кутю. Батько знову кропив кропилом із м'яти свяченою водою обійстя і хату, а крейдою на всіх дверях хліва й хати писав хрестик (для Божого захисту). Так само відбувалася дома Свята вечеря, лише з деякою різницею. За Святою вечерею я промовляв трохи інакше, як на першу кутю:

“Тікай кутя із покутя,

А узвар — на базар, розмолот у живот”.

І так тричі. Потім батько виносив дідуха, його спалював і стріляв тричі з рушниць — проганяючи кутю й козу. Після вечереї мама клала ложку, миску, де залишалося трохи куті, й ставила до ранку на лавці, а зверху піріжок. Як уранці ложка не перевернеться, то всі будуть живі-здорові, а як перевернеться, то хтось помре.

На Водохреща парубки робили на нашій греблі (озерце на болоті, де колись був водяний млин) “атракціони” для забав. У лід вморожувалася ось із колесом від воза, до нього кріпили міцну дерев’яну лату з осики, на кінці якої прив’язували санчата. А ще в колесо вставляли дерев’яний ворот, яким крутили весь цей механізм. Забава проходила дуже весело — з піснями, з горілкою й ковбасами. Але символіки християнської було недостатньо, на мій погляд, бо і священників тоді замало було, бо їх переслідували власті. Лише по хатах на Водохреща ходив піп і проводив ритуал освячення і ще щось писав червоним на крейдяній стіні, певно, якісь християнські символи, у яких нам складно було щось зрозуміти.

Отже, народні традиції, у яких вечерея — важливий чинник об’єднання й єднання родини, громади, всіх суших навколо певної ідеї, залишаються необхідними для нас, людей уже третього тисячоліття. А зберегти нас може лише народна традиція освячена тисячоліттями, духом наших праведних прашурів і тих, хто сьогодні сповідує любов до ближнього, цінує природу, людську мораль і чистоту душ наших.

Із цього приводу я почув відповідь від японця Масамі Накахаші, віце-президента відомої у світі авторитетної громадської організації “Осака у світі”, на запрошення якої Народний ансамбль української музики “Роксоланія” Київського національного університету імені Тараса Шевченка перебував у Японії протягом жовтня 2010 року з метою представлення української традиційної музичної культури. На моє запитання про смисл великих матеріальних витрат та організаційних складнощів щороку запрошувати художній колектив з іншої країни для знайомства японців з автентичним мистецтвом інших етносів японець відповів: “Японці перестануть разом вечеряти. Так нехай вони переконуються в необхідності збереження цієї традиції не тільки з власних національних джерел, а й із традиційних культур інших народів”.

Довелося мені спостерігати деякі фрагменти європейської традиції вечеряти разом, де, як відомо, поширена тенденція рано сепаруватися дітям від родини, від батьківської оселі. Якось у м. Утрехті (Голландія) мене і мого товариша, відомого мовознавця й перекладача з німецької професора Івана Сойка запросили на день народження 18-річної студентки в гуртожитку Утрехтського університету, де ми мешкали, перебуваючи там у відрядженні з хоровою капелюю “Дніпро”. На свято прийшов батько дівчини, дві її подруги, а ми були запрошені як сусіди. Батько іменинниці виголосив тост за здоров’я і успіхи доньки, вручив їй ключ від орендованої кімнати, де вона вже мешкатиме сама і дбатиме про своє майбутнє. Ми коректно підтримали виголошений татом тост і на цьому завершилася вечерея — без пісень, без звичаїв, без емоцій. Тепер це називається соціальною сепарацією. Сумно, що за поспішною “індивідуалізацією свідомості суб’єктів” у так званому цивілізованому соціумі втрачаються традиційні народні цінності й можливість разом вечеряти.

Дорогі Українці! Нам треба разом вечеряти! І не тільки на великі свята, а й у будні. Будьмо єдиними у збереженні наших національних святинь, нашої рідної пісні, наших безцінних народних звичаїв і ритуалів. Нехай вони допоможуть нам залишатися красивими, багатими духовно, і щасливими в наступних поколіннях! Зі святами вас! Щастя вам і добра на многії літа!

Автор витинаток
Світлана УРБАНЬСКА

Ліна КОСТЕНКО: ХАЙ БУДЕ СНІГ, І МУЗИКА, І ВЕЧІР

СВЯТ-ВЕЧІР

Мороз малює у віконці.
Узваром дихає кутя.
І Мати Божа на іконці
у хустку кутає дитя.

Побудь дитиною, синочку.
Твоє дитинство золоте.
Ще вітер віє у терночку
і дерево на хрест росте.

Ще час не сплинув за водою.
Ще Юда спить у сповитку.
Он гурт з різдвяною звздою
уже на ближньому кутку.

Поколядують і засіють.
Ще, може, буде і життя.
Ти на Голгофі вже Месія,
а на руках іще дитя.

Сніги метуть. У вікнах біле мрево.
Анени ловлять клаптики новин.
На білий вальс запрошую дерева,
на білий вальс вітрів і хуртовин.

Хай буде сніг, і музика, і вечір.
Хай серце серцю сплачує борги.
О покладіть гілки мені на плечі,
з мого життя пострушуйте сніги!

Я вас люблю за те, що ви дерева.
Що ви прийшли до мене, що ви тут.
Зима стоїть, скляна і перкалева.
Метуть сніги. Сніги метуть, метуть...

ЧОРНОБИЛЬ-2

Ліси хриплять застуджено, як бронхи.
У Зоні тиша. Тиша гробова.
Лиш мілітарним привидом епохи
“Чорнобиль-2” над лісом проплива.

Фантом, кістяк, антена дальніх
стежень, —
він прихопив ті сосни під пахви.
Там спить їжак. Їжак узимку лежень.
І ніч іде з ліхтариком сови.

Там мох скубе косулька ще не вбита.
У пнях живуть древлянські ще боги.

Там все друкує ратички й копита
і вишиває хрестиком сніги.

Але, ліси розсунувши плечима,
фантом іде, куди його не ждуть.
І тільки села мертвими очима
його у далеч тоскно проведуть.

Йому не треба кленів і акацій,
ні голосів, ні мальви на тину.
Вже навіть ржавим залишком
локацій
він може думати тільки про війну.

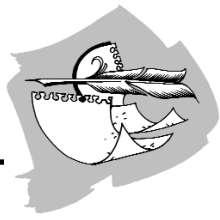
Не ясні зорі і не тихі води.
На всі ліси нікого і ніде.
А він стоїть. Він цар Антиприроди.
І на вітрах антенами гуде.

На віях тиші мерехтять сніжинки.
Зима крізь вії дивиться на світ.
Шляхи і діти їх — стежинки —
шукають вранці згадку до воріт.
Село в снігах, як чаша кришталева,
у срібних жилках скованих джерел.
Ідуть у білих каптурах дерева,
понамерзали брови у дерев.
Їм білий вітер розвіває поли,
вони бредуть, похилені, на шлях,
де гайвороння, чорне як ніколи,
шматочок сонця ділить у полях.

Снігурчик прилетів червоногрудий
та й сніг клює. Біда його жене.
О місяць грудень,
добрий місяць грудень!
У тебе в грудях серце крижане.

Моя пам’ять плаче над снігами,
де стоять берези і хрести.
У зимові срібні амальгами
біле сонце хоче прорости.

Я живу, бо ще мені живеться.
Бо живу, дав Бог мені снаги.
Із твого невидимого серця
кров калини капле у сніги.

ОСТРІВ НАДІЙ І СПОДІВАНЬ

Олександр БАКУМЕНКО,
лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії
імені І. С. Нечуя-Левицького

Народилася Ганна Чубач на Святвечір 6 січня 1941 року в селі Плоскому Муровано-Куриловецького району на Вінниччині у хліборобській сім'ї. Її батько загинув у перші дні війни. На долю родини випало багато лиха з воєнного та повоєнного життя. Мати вчила дівчинку й "усяку роботу робити", й "пісень співати", і "світ любити". І хоч життя було нелегким, донька сприймала його у світлих кольорах: любила малювати, співати, вигадувала казочки. А гарна пам'ять розвивалася завдяки тому, що не було коштів на придбання книжок, то доводилося уроки вчити, уважно слухаючи вчителів. Середню школу, редакторський факультет Поліграфічного інституту ім. Івана Федорова у Києві закінчувала вечорами. Вищі літературні курси при Літературному інституті ім. М. Горького в Москві — на стаціонарі. Ганна Чубач багато років працювала в газеті "Літературна Україна", в журналі "Дніпро". Не один рік вела цікаві авторські передачі на Українському радіо. Її творчість високо оцінили мільйони українців. Про неї написано чимало критичних статей, монографій, нарисів. Особливу увагу у творчому доробку Ганни Чубач привертють вірші, присвячені дітям: веселі, дотепні, повчальні, жартівливі. Вони дарують добрий настрій, вчать мислити й любити рідне слово. Виступаючи разом із Ганною Танасівною у школах, звернув увагу на те, як обожнює поетесу наша дітвора, як діти легко сприймають і люблять її твори. Таке я бачив тільки під час виступів у школах незабутнього Дмитра Григоровича Білоуса. Стільки, скільки за якістю та змістом зробила Ганна Чубач для розвитку української дитячої літератури, мабуть, заслуговує не однієї літературної премії ім. Лесі Українки. Проте дитяча література — лише одна з яскравих поетичних граней відомої поетеси.

В останнє десятиліття з-під її пера вийшло кілька резонансних поетичних збірок: "Дзвінка ріка", "Озвучена печаль", "Серед зневір і сподівань", "Хустка тернова". Усі ці ліричні книжки були відзначені неабиякою увагою літературної громадськості й численних шанувальників поетеси. Проте з точки зору нового досвіду нашого суспільно-політичного життя кожна нова поетична збірка сприймалася інакше, ніж попередня. Від книжки до книжки поетеса постійно піднімала планку. Велика заслуга авторки в тому, що вона не зупиняється на досяг-

Якби за допомогою всенародного опитування у нашій країні присуджувалося поетам почесне звання "Народний поет України", безумовно однією з перших цього звання була б удостоєна Ганна Чубач. Зі шкільних підручників початкових класів, шкільних програм, радіо й телефірів це ім'я відоме українському читачеві. Її вірші вивчають у школах, рекомендують для читання у вищих навчальних закладах. Серед її прихильників — діти різного віку і дорослі. За сорок літ плідної творчої праці українська поетеса Ганна Танасівна Чубач видала сімдесят сім книжок для дорослих і дітей, створила понад п'ятсот пісень. За значні творчі здобутки удостоєна високого звання "Заслужений діяч мистецтв України", нагороджена орденом "За заслуги" III ступеня, відзначена літературними преміями: ім. П. Усенка, Марусі Чурай, С. Гулака-Артемівського, Є. Гуцала та міжнародною премією "Дружба".

нутому, перебуває у постійному творчому пошуку, ступаючи крок за кроком на вищу поетичну сходинку. При цьому Ганна Танасівна не втратила оптимізму та життєлюбства, залишаючись людиною мужньою та безпосередньою у відтворенні своїх почуттів та сподівань.

*Буває: тривожамі міряєм дні,
А усмішка сяє — щаслива.
От я: вам дарую веселі пісні,
А голос тремтить мій на зриві.*

У поезії Ганни Чубач немає відчаю і розгубленості, хоча відчувається нестримний біль за те, що відбувається у нашому неспокійному світі. Поетеса, як ніхто інший, навчилася співчувати людині, і це робить її творчість привабливою для пересічного читача. Не кожному письменникові до снаги співчувати. Саме елемент співчуття у творчості є ознакою індивідуальності письменницького таланту. І це неможливо не побачити в її правдивих книгах.

*Я не живу — переживаю
Страшні зимові холоди.
І так співаю, мов зітхаю
Посеред горя та біди.*

Сама назва однієї з її кращих книжок "Серед зневір і сподівань" підкреслює свободу поетичної думки, широкий поетичний діапазон, у якому живе і працює поетеса, не згинаючись перед життєвими негараздами в жорстокому світі зневір, брехні та зради.

*Над обривом життя
Я не жду співчуття,
А звикаю до власного горя...*

Поетеса переживає всі негаразди разом зі своїм обдуреним народом, їй болить кожна мить несправедливості, яку чинять можновладці щодо свого, як вони висловлюються під час виборчих кампаній, електорату. Шкода, що за інших обставин прості люди можновладців не цікавлять. Поетеса переймається народним болем і цього неможливо не відчувати, особливо в першому розділі, що називається так само, як і книжка "Серед зневір і сподівань". Ганна Чубач достеменно відтворює та розставляє свої акценти, виокремлюючи найбільш важливі питання нашого буття у світлі своєї доброти, поваги й подиву, свого людського болю та співчуття.

*Чому це ситі бідних обдирають?
Чому од злиднів бідні не тікають?
Чому в жорстоких жалості нема?
Усі мовчать... Додумую сама.*

Поезія Ганни Чубач має особисту, характерну для авторки, музику сонячного світла, музику неповторних пісень дитинства, музику народної пам'яті. Поезія Ганни Чубач перейнята відчуттям життєвого оптимізму, величезної надії і сподівань на краще майбутнє наших нащадків, сподівань на кращу долю для українського народу.

*Його мені диктує не зима,
А та надія, що завжди тривожна.
І все ж перечу: тих полів нема,
Які пройти за все життя не можна!
Тому серед багатьох сьгоднішніх поез-*

тичних лірників її натхненну творчість насправді можна назвати поетичним островом Надії і Сподівань. Адже мудра поезія Ганни Чубач має властиве їй слову розуміння свого призначення: "Найвища мудрість: просто жити // і не боятися смеркань. // І вірність в пісню, як в молитву, // серед зневір і сподівань". Для людей в душі поетеси живе така пісня-молитва, яка все своє неспокійне життя випромінює пісенне світло, здобуваючи всенародне визнання. Ще 1984 року в газеті "Літературна Україна" у статті про творчість Ганни Чубач Іван Михайлович Дзюба писав: "Поезія має не одне (як інколи здається прихильникам тієї або іншої манери), а безліч облич. І всі — справжні. Якщо це поезія. У справжність поезії віряться, коли бачиш, що вона не боїться здатися комусь неоригінально..." І така думка підтверджується кожним поетичним рядком Ганни Чубач. У цьому й полягає творча індивідуальність поета бути самим собою, незважаючи ні на що.

*А ви не чуйте мого болю.
Навіщо вам про нього знати?
Його піснями не замовлю,
Бо він для того, щоб співати.*

Творчість Ганни Чубач останніх років особливо відрізняється шляхетністю поетичного слова, в якому спостерігається відповідальна спрямованість слова у спілкуванні з читачем. Чудова думка завжди знаходить себе у чудовому відтворенні, тобто маємо у Ганни Чубач гармонійний зв'язок між формою та змістом. Поетеса прекрасно розуміє, що тільки зміст є ознакою глибини поетичного слова. Щоб досягти глибокого змісту, поетові треба піднятися до високого рівня людського співчуття. Але, щоб досягти такого рівня співчуття, як у Чубач, треба пройти через полля свого відчаю та пустело власного горя, доланоши цей шлях наодинці, у вирі своїх переживань.

*Упустелі розлук стільки горя і мук,
Що вони не вміщуються в літі.
І тому, і тому вітер стогне, як звір,
І нестерпно у душу голосить.
І від наших зневір до самотності зір
Павутинку натягає осінь...*

Читаю нову книжку поетеси "Хустка тернова" як відвертості людської душі, як пісню її відвертості. Ганна Танасівна у багатьох творах не соромиться оголити свою душу, оголити свій нерв до надзвичайної прямої, що в нашому брехливому світі не всім подобається. Її творчість — украй правдива й щира. Життя не щадить ніжну поетичну душу. Але серед життєвих негараздів, серед зневір суспільного та особистого життя душа поетеси знаходить мужність казати правду.

*Кажу собі: "Не вір неправді!"
А правда душить: "Розкажи,
Що там, де сіяла троянди,
В цю ніч походили ноги".*

Вона здатна долати всі випробування долі та відверто творити правдиву поезію. Її чутливе поетичне слово реагує на найменшу образу. Воно не може мовчати, передаючи свій нестерпний біль. Усе, що потрапляє в поле її зору, все, що викликає бажання висловити свій подив, висловити

свої почуття, все, що ганить та чіпляє її душу, завжди стає мудрою відповіддю злобі та несправедливості.

*Видолять образи, та не всі одразу.
Милосердя щире милує не всіх.
В кожній людині є свої провини.
Бог один прощає непростимий гріх.*

Окремо слід відзначити інтимну лірику поетеси, представлену у третьому розділі "Ми приходим у світ для любові" нової книги. Любов Ганни Чубач — індивідуальна і водночас загально значима. Вона випромінюється душею поетеси до усього світу.

*Не відректись, не відмолити
Того, що скоєно любов'ю.
І я захочу довго жити.
Ще довше — бути молодію.*

Прекрасною інтимною лірикою Ганна Чубач відома широкій читачській аудиторії ще з перших своїх книжок "Журавка", "Жниця", "Ожинові береги", "Святкую день". На початку творчого шляху вона постала в усій красі, як співачка великого земного кохання. Саме в цьому поетичному співі завжди відчувався й відчувається нині сенс її життя, природний стан її душі. Дзвінкий голос поетеси з роками не втратив краси, навпаки, він набув чистоти та звучності в сучасній пісенній ліриці.

Замовляю квіти на ролях.

*І розмову тиху поміж нами.
Вічну радість і одвічний жаль
Я сама не викажу словами.*

Глибока інтимність її чистого голосу сьогодні підсилюється ширим громадянським звучанням. В інтимній ліриці поетеси — правдиве визначення усього, що відбувається навколо неї, що простежується у наш неспокійний, але такий обнадійливий час. А це — надія на перемогу добрих сил, сподівання на кращу долю для українців, віра у непереможне людське кохання.

*Та зневіри нема у душі і в крилах.
І такого довіку не буде:*

*Щоби рідна земля своїх сил не дала
Вільним птахам, деревам і людям.*

Проте в усіх проявах своєї творчості зважений погляд поетеси на суспільно-політичні зміни, на плин часу аніскільки не вплинув на її поетичні смаки та уподобання. Її оцінки, висновки, завжди були і залишаються простими й влучними, що завжди притаманне трибунам своєї епохи. Сьогодні вона визначає своє призначення в поезії, у мистецтві такими словами:

*Не кажіть: "Покоління заснуло!"
Від натоми притих вопіючого глас.
Я — поет, і ні разу про те не забула,
Що поети мовчанням вимірюють час.*

Якщо у перших поетичних книжках Ганни Чубач переважно інтимна лірика, то у нових книжках "Серед зневір і сподівань", "Хустка тернова" простежується гармонія інтимного та громадянського звучання. Тому голос поетеси звучить сьогодні рівно й упевнено. Із роками, осмисленням людського існування письменниця навчилася звільняти людські душі від ненависті та помсти.

Пророчі слова, присутні у багатьох віршах Ганни Чубач, нагадують афоризми східних мудреців. Наприклад: "Зморшки — це не старість, а часопис долі". Зрештою, поетична мудрість Ганни Чубач, яка разом із простотою відтворення поетичної думки робить книги письменниці світлими та доброзичливими, створює свій поетичний острів Надії і Сподівань у безмежному океані зневір. А це означає, що Правда Поезії, без якої людське життя в океані зневір не може втриматися на плаву, жива і житиме довго.

Редакція "Слова Просвіти", Центральне правління ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка щиро і з любов'ю вітають Ганну Чубач із ювілеєм! Із роси й води, дорога Ганно Танасівно!

НАЩО Й КЛАД, КОЛИ В СІМ'Ї ЛАД

Товариство “Знання” України у Київському планетарії започаткувало цикл лекцій “Щаслива родина”. Професор Василь Кушерещ, голова правління товариства, відкриваючи захід, сказав: “Цей лекторій вирішили проводити на запити населення. Адже в сучасних умовах переважна більшість батьків не готова до виховання дітей. Батьки не знають основних принципів виховання. Через це в сім'ях виникає багато проблем. Наш лекторій допоможе багатьом родинам стати щасливішими”.

Першу бесіду з учителями, батьками, молодими людьми, які збираються створювати сім'ї, провів Іван Бех, академік, директор Інституту проблем виховання АПН України. Він звернув увагу на те, що за ставленням до інших людей можна виділити два основні типи особистостей: помірно альтруїстичний, тобто соціально орієнтований тип людини, яка, маючи власні інтереси, відгукується на потреби інших, і егоцентричний, інтроверт, усі інтереси якого замикаються на собі. З людиною другого типу важко спілкуватися, бо вона не переймається проблемами інших.

На жаль, зараз переважає другий тип, це ускладнює виховний процес.

У минулому дитину виховували переважно діяльним способом — через включення у групу за видом діяльності, змалку привчали до праці. Сьогодні відбувається не просто відставання розвитку суспільної свідомості від потреб часу, а певною мірою деградація класичних моральних цінностей, зростання дефіциту вихованості. Нині людину підкорив технологічний напрям: у центрі — індивід як суб'єкт, а той, із ким він спілкується, сприймається як об'єкт, яким можна маніпулювати. Маніпуляція стає масовим явищем. Багато в чому на такому механізмі побудована мода на свого часу теорія Дейла Карнегі. На цій основі виховати моральні цінності важко. До того ж, у сучасній школі навчальний процес відбувається на високому рівні. А програму виховної діяльності досконало не розроблено (є лише окремі виховні системи — А. Макаренка, В. Сухомлинського, В. Вашенка тощо), хоч об'єктивно процес виховання на кілька порядків складніший за навчальний. Навчання пов'язане з процесами мислення, а вихован-

Академік Іван Бех

ня — з почуттями, емоціями. Емоції нестійкі, можуть швидко змінюватися. Треба знати архітектуру емоцій, уміти спрямовувати, щоб вони не перетворилися на ненависть, злостивість тощо.

Іван Дмитрович назвав і пояснив основні закони, виведені на основі найкращих здобутків світової педагогіки, яких мають дотримуватися вихователі, батьки, всі, хто працює з дітьми. Зокрема такі: за-

кон розуміння, прийняття і визнання дитини, тобто треба сприймати й поважати дитину такою, як вона є; закон справедливого ставлення до дитини — за цим законом справедлива оцінка має включати не лише результат, а й зусилля, яких докладає вихованець для досягнення мети; закон глибинного особистісного спілкування — у родині, де в батьків із дітьми позитивні емоційні стосунки, дитина йде радитися до батьків, а не куди-інде (за статистикою, батьки спілкуються з дітьми в середньому 15 хвилин на день, а потім дивуються, чому немає взаєморозуміння); закон засудження негативного вчинку дитини, а не її як особистості; закон впливу на дитину особистістю батька чи матері; закон виховання позитивними вчинками; закон випереджального морально-духовного розвитку щодо розумового (розум повинен служити добру, а якщо у вихованні не дотримано цього закону, то видатний розум може принести людству величезну шкоду, що неодноразово траплялося); закон виховання радістю від позитивної дії (якщо дитина зробила щось добре, треба обов'язково похвалити, підтримати, відчуття радості сприяє повторенню доброї справи); закон виразності — “педагог, який не може вражати дитину — це не високий професіонал” (Ш. Амонашвілі); закон спадкової передачі рис характеру (зокрема й негативних: користоловство, марнославство тощо) та деякі інші.

Сім'ї, роди — це клітинки нації, їхні “першоосередки”. Здорові родини — основа здоров'я нації. Маємо прекрасні українські родини: Косачів, Лисенків, Старицьких, Грушевських тощо, які навіть у найважчі для нації часи зуміли зберегти нашу мову, культуру, дух народу.

Одна з тих, хто перейняв естафету — родина Цимбалів. Виставка документів, меморіальних та особистих речей, мистецьких творів цього роду з архіву Вікторії Цимбал, дочки відомої актриси Тетяни Цимбал, нещодавно відкрилася в Історико-меморіальному музеї Михайла Грушевського.

Директор музею Світлана Панькова на презентації зазначила, що їхній колектив із великою цікавістю готував експозицію цієї патріотичної родини, що дуже важливо кожному зберігати пам'ять про свій рід, фото наших бабусь і дідусів, тоді Україна буде жити, розвиватися. До речі, академік Іван Бех у лекціях наводить факт, що в англійських родині зберігають фото багатьох поколінь і діти добре знають своїх далеких родичів.

Письменниця Олена Леонтович розповіла, що вона приятелювала з актрисою Тетяною Цимбал. Була вражена, коли побачила твори її брата Віктора, про якого в Україні знають мало.

Віктор Цимбал здобув мистецьку освіту в Київській мистецькій школі, згодом у Висо-

ПЕРШООСНОВА НАЦІЇ

кій школі прикладних мистецтв і Українській студії пластичного мистецтва в Празі. У Празі він здобув ім'я найкращого графіка Чехословаччини. З 1928 року жив у Аргентині, США, працював ілюстратором у комерційній рекламі.

“Віктор Цимбал, його художні образи жили в мене в душі. Особливо вразила картина “Голод 1933 р.” На жаль, багато його творів розсіяні по США, інших країнах і вже ніколи не будуть знайдені”, — сказала Олена Леонтович. Талановитим художником був і Олександр Цимбал.

Учасники презентації слухали твори українських класиків у виконанні Тетяни Цимбал. На жаль, запис був низької якості, оскільки актрису жодного разу не записували на радіо, телебаченні. Радянська влада Тетяну Цимбал переслідувала за те, що брат був на еміграції і за її “націоналістичні” погляди.

Богдан Горинь, автор роману-есе “Туга Віктора Цимбала”, що вийшов у видавництві “Пульсари”, нагадав, що нація починається з родини. “Віктор Цимбал був графіком світової слави, фейлетоністом, карикатуристом, актором, людиною широкої душі, глибокого інтелекту, військовим і політичним діячем.

Бабуся Лідія, мама Тетяни Цимбал, коли збиралася творча молодь, учила нас щедрівок, яких ми в Києві тоді ще не чули. На черзі видання книжки “Родина Цимбалів”.

Олександр Пономарів розповів, що не тільки брати пішли “не тією стежкою”, Тетяна Цимбал і сама читала те, що від неї хотіли почути свідомі українці, не зважаючи на офіційну думку. Був майже на всіх її концертах, творчих вечорах, присвячених Тарасові Шевченку, Лесі Українці, Іванові Франку, Ользі Кобилянській, Михайлові Коцюбинському тощо. Вона декламувала добірною українською орфоєпією, робила правильні акценти. Була скромна. Якоюсь читала поезію Кобзаря в Шевченкові дні, її засипали квітами. Вона сказала “Ці квіти належать не так мені, як Шевченкові”. Пішла до пам'ятника і поклала квіти.

Коли відзначали 60 років із дня смерті Лесі Українки, люди прийшли до літнього театру, де мав відбутися вечір, а там оголошення: “Вечер не состоится в связи с ремонтом помещения”. Тоді учасники зробили імпровізовану сцену в парку на Петровській алеї. Виступали Євген Сверстюк, Іван Дзюба. Тетяна Цимбал під палахкотіння запалених газет читала Лесині поезії.

Очевидець тих подій Євген Сверстюк звернув увагу, як дбайливо родичі Тетяни Цимбал зберегли всі її афіші, як багато це значить для пам'яті. “Ті люди, які загрожені, були відважні, — сказав Євген Олександрович. — У Тетяни Цимбал був брат на еміграції, сама вона у філармонії трималася на волосинці. Ми часто виступали до Шевченківських світ. Шевченка тоді популяризували, багато читали. Але що читали і як? На відміну від багатьох інших декламаторів, Тетяна Іванівна читала так, щоб пробудити. Доно-

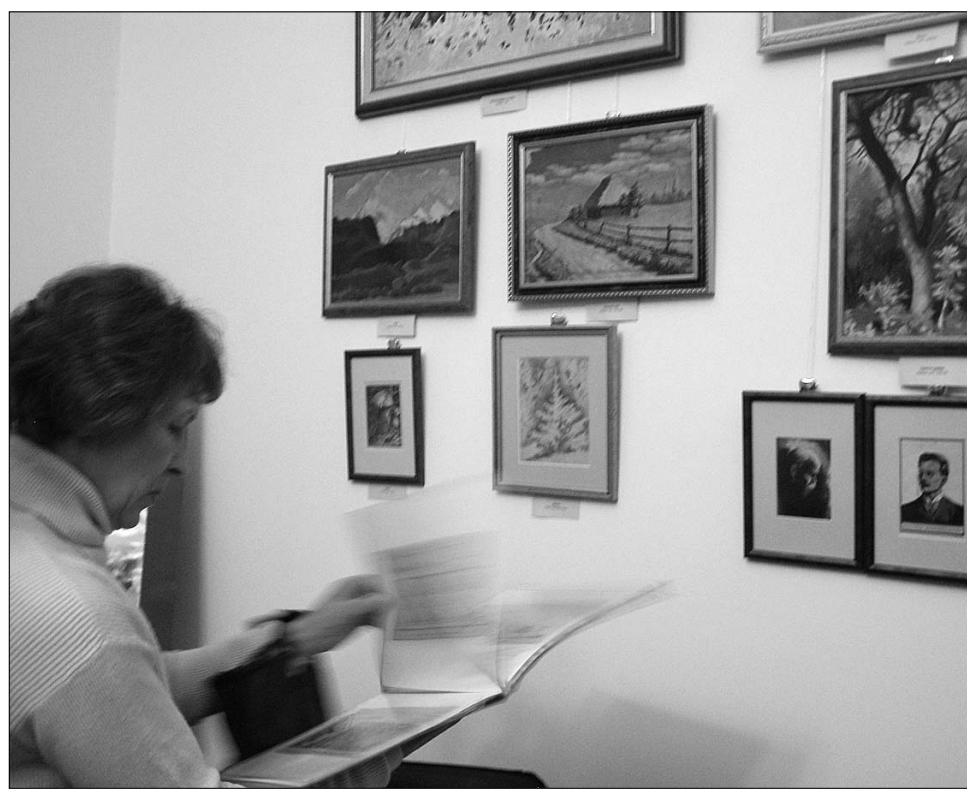
Віктор Цимбал, “Ангел миру”, 1950 р.

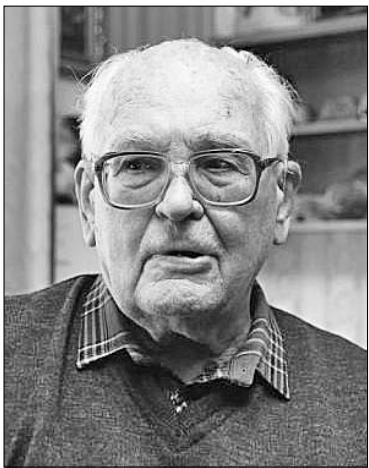
сила підтекст, який був актуальний”. Євген Олександрович також пригадав імпровізований вечір Лесі Українки в парку: “Виходить Тетяна Іванівна і читає “Товарищі на спомин”:

*Ми навіть власної не маєм хати,
Усе відкрито в нас тюремним ключарам.
Не нам, обідраним невільника, казати
Речення горде: “Мій дім — мій храм!”
Народ наш, мов дитя сілєсе зроду,
Ніколи світла-сонця не видав.
За ворогів іде в огонь і в воду,
Катам своїх новодарів отдав...*

У той вечір це звучало напрочуд актуально. Тетяна Цимбал подавала приклад громадянської відваги”. По-родинному затишну обстановку вечора, теплі спогади друзів, знайомих цієї сім'ї доповнював виступ чудового хору “Видубичі”.

Сторінку підготувала Надія КИР'ЯН
Фото автора

ВИТИНАНКИ ПАМ'ЯТІ

ПИСЬМЕННИКИ ПРИГАДУЮТЬ НОВОРІЧНІ ІСТОРІЇ

Новий рік завжди приносить сподівання. У ту хвилину, коли дві стрілки годинника поєднуються, коли старий рік відходить у минуле, а новий ще не настав, з'являється у серцях надія — у когось вона міцно пухить корені, у деякого блимне коротким новорічним вогником, у когось скотиться краплиною по непротистих життєвих роздоріжжях.

Вірити у дива новорічного вечора, інколи перетворюючись на дітей, які чекають на доброго Діда Мороза з торбиною радощів за плечима — значить не грубіти душею, залишатися чутливим, чуттєвим, чуйним. Сьогодні свої новорічні історії пригадують поважні українські письменники, які лишилися щирими душею і відкритими до нових сподівань, — у цьому пересвідчилася журналістка Наталія АНТОНЮК, яка й спілкувалася з майстрами пера.

нився з московською письменницею Лідією Обуховою, людиною дуже цікавою і талановитою.

І якийсь Новий рік припав на наше спільне перебування в Ялті. Лідія Олексіївна каже мені: “Давай зустрінемо Новий рік на березі моря! Візьмімо із собою запалену свічку”. — “А серце, тобі ж важко потім угору дертися!” — “Ну потихеньку”.

І ми запалили свічку, придумавши для неї якийсь прихисток, вийшли до найближчого пляжу біля готелю “Ореанда” і рівно опівночі цокнулися шампанським під плюскотання хвиль. Тоді подолали зворотний чималенький маршрут — і свічка не загасла!

Різні випадали мені новоріччя — і в поїзді, і в лісі, і в Карпатах. Але чомусь ялтинська свічка блимає для мене й досі”.

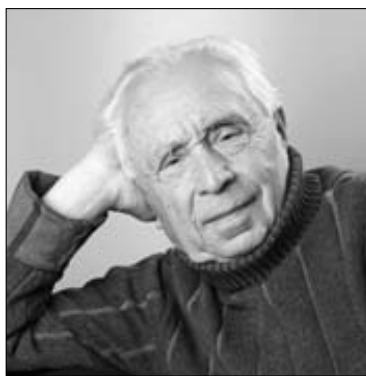
нашу хату на околиці села замело з вікнами. Ми не могли відчинити двері. Якось усе-таки їх відсунули, пробили хід, довелося відкидати багато снігу. Пам'ятаю, як ми робили снігові тунелі.

Узагалі в ті часи з 1930 року аж до війни 1941 року на Чернігівщині були великі сніги. Люди провалювалися з головою, а бувало, що сніг замерзав, і всі ходили по насту.

Шкода, що зараз не йдуть великі сніги. Хіба Новий рік цікавий без снігу?

Зараз Новий рік зустрічаємо у квартирі в родинному колі з дітьми й онуками. Напередодні Нового року онуку Станіславу Станіславовичу виповнилося три роки. Моя внучка Оксана Станіславівна теж відзначає день народження у переддень новорічних свят.

Також радує, що перед Новим роком у Парижі вийшла моя книжка “Келих троянд”.

Директор Національного науково-дослідного інституту мовознавства, доктор філологічних наук, академик Петро КОНОНЕНКО (народився 31 травня 1931 р.) також пригадує знаменний 1991 рік: “В українців Новий рік завжди шанувався і кожен був по-своєму пам'ятний. І все-таки особливий рік 1991-й.

Він був свідченням того, що українці стають на ґрунт своєї історичної якості. Ми історичний народ. Скільки сьогодні робиться зусиль, щоб українці не почувалися народом! Та це приречене на поразку. І в цьому особлива вага того референдуму і того Нового року, який прийшов не просто в оселі, а в душі, в свідомість, в ідеали людей”.

Письменник Дмитро МІЩЕНКО (народився 18 листопада 1921 р.) коротко описує той Новий рік, який йому найбільше запам'ятався: “Пригадую 1991 рік. Тоді були сподіванки на краще, мрії, що Україна заживе новим життям. Ми вірили у зміни. Тоді було без різниці, чи була ялинка в хаті чи не було, чи був сніг, чи не було”.

Поет Дмитро ГОЛОВКО (народився 17 грудня 1933 р.) розповідає “новорічні придибенці”: “Була така домовленість: дружина з дітьми готує святковий стіл, а я і від їхнього імені маю привітати “стариків” — тестя й

новорічна ялинка. А в хатах у ті часи ялинок не ставили. Мене поставили перед класом на стільці і я почав розповідати вірші. Потім мені подарували пакет із подарунком — не пригадаю, що там було: апельсин чи мандарин. Я тоді не знав, що це таке. Прийшов додому, поклав на стіл і довго-довго на нього дивився”.

А ще Юрій Мушкетик пригадав молодість: “Як був парубком, на Новий рік ходили крадькома до дівчат, навіть пляшку самогону носили”.

Критик і літературознавець Володимир БРЮГГЕН (народився 29 березня 1932 р.) згадує своє незвичайне новорічне свято: “В давні роки мені випадало часто й довго жити і працювати в Ялті. Мало не в усіх ялтинських готелях. І звичайно, в тодішньому чудовому Будинку творчості. Там я познайомився і заприяз-

Патріарх української прози, лауреат Шевченківської премії Анатолій ДІМАРОВ (народився 17 травня 1922 р.) згадує дитячі роки: “Я народився на хуторі Гараськи Миргородського району на Полтавщині, жили скромно, на Новий рік ніколи не ставили ялинку в сільській хаті. Мені запам'ятався Новий рік, коли мене мало (а мені було тоді шість чи сім років) мати повезла в гості до вчительки з Миргорода.

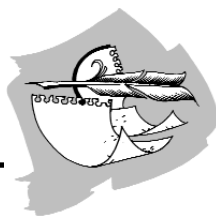
Зайшли до міської квартири, неначе у рай потрапили: все виблискує, посередині стоїть красива ялинка, що запам'яталася мені на все життя.

У вчительки був син, хлопчик одного віку зі мною, то він почав мене водити по квартирі, показував усе. Раптом я побачив, що під ялинкою висять бульки. Я не стримався, надкусив одного, а хлопець підняв рев на всю квартиру. Мати висмикнула мене за вухо з-під тої ялинки. Після того якось не хочеться тих новорічних ялинок ставити”.

Герой України, лауреат Шевченківської премії Юрій МУШКЕТИК (народився 21 березня 1929 р.) спочатку сумно зазначив, що всі Нові роки однакові, як снопи. “Нічого цікавого не пригадую”, — говорить він, аж раптом у його пам'яті теж зринають дитячі спогади: “Жив у селі. Пам'ятаю, коли ще не ходив до школи, а мій старший брат вже був школярем, то він брав додому книжки, які я читав, вивчав вірші краще за нього.

Пам'ятаю, одного разу щось мене повернуло до школи. Там була

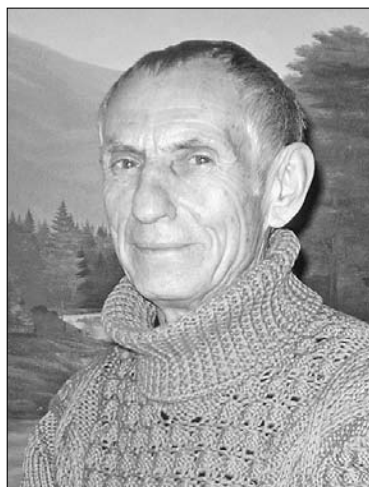

Хоч тролейбус і не з гуми —
Роздається в ширину...
І терзають мене думи:
Віднайти цьому вину.
Ех, зривають графік дяді.
От би вдарить по руках!
Жаль, не тільки на десятих
Катавасія така.

Звичайно, того року я запізнався за домашній святковий стіл, та дружина й діти вибачили мені.

Доктор філологічних наук, професор, академік Віталій ДОНЧИК (народився 15 квітня 1932 р.) усі новорічні свята відзначав винятково в колі родини, і тому вони були завжди теплі, затишні, з природним очікуванням якщо не дива, то справді щасливого Нового року. "З особливим настроєм зустрічали Новий 1991 рік і 2005-й, після помаранчевого народного вибуху. 2010-й щасливим не назвеш — і в особистому житті (так склалося) і найбільше в політичному. А передноворічні втіхи, передусім читацькі, склалися — роман Ліни Костенко "Записки українського самашедшого" та присвячений Тарасу Шевченку 5 том "Історії української літератури" в 12 т., автор Іван Дзюба".

Письменник-сатирик Євген ДУДАР (народився 24 січня 1933 р.) пригадує сумну історію:

"На все життя врзалася у пам'ять зустріч 1949-го. Правда, у галичан Новий рік тоді входив до комплексу Різдвяних свят. Римо-католики відзначали 1 січня. А греко-католики — 14 січня.

Була 11 година вечора 13 січня 1948 року. Я стояв біля блаженської ялинки, ошедреної саморобними прикрасами, загорненими в розмальований папір горіхами та яблуками — і дивився у вікно. Раптом у кінці вулиці в небо полетіли ракети. Оразу ж пролунали автоматні та кулеметні черги... Защеміло серце. Повстанці наткнулися на емгестську засаду..

Десять років тому хтось викликав надвір батька. Він повернувся і з боєм сказав: "Загинув "Топір"..."

"Топір" — псевдонім референта СБ ОУН Зборівщини Іллярія Волошина. Хлопця із нашого села. Його дуже поважали повстанці й шанували односельці...

Того ж вечора я написав свій перший вірш, який у пам'яті несе все життя.

Звісно, поетичної вправності в ньому мало. Але емоцій, болю і життєвої правди не бракує...

ОСТАННІЙ ПОСТРІЛ

Пам'яті провідника
"ТОПІРА".

Вже сорок восьмий рік минає,
Сорок дев'ятий настає...

Сумний, холодний,
тихий вечір,

Лиш сніг ліниво падає.

Вкриває землю задубілу

Од холодів та лих страшних,

Ішли повстанці по землі білим

Стрічати друзів бойових.

Вони не знали в ту годину,

Що Юда зрадив їх давно,

Запровадив душу й Україну

За большевицьке ярмо.

Не відали, що там, у хащах,

Біля знайомих їм подвір,

Роззявив ненаситну пащу

Московський

кровожадний звір...

Злетіли зміями ракети,

Небо, мов пекло, все в огні,

Осатанілі кулемети

Неначе в серце б'ють мені...

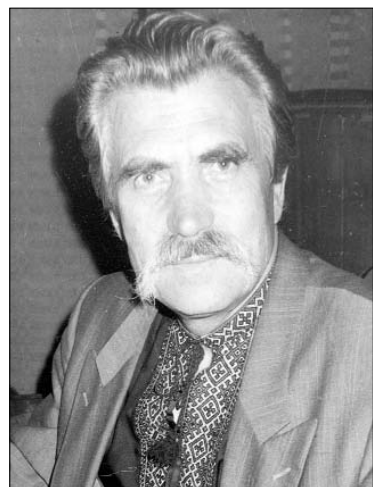
Раптом затихло, потемніло,

Страшений сум село скував,

І в тім аду осцотіло

Останній постріл пролунав...

Цей останній, одинокий постріл люди сприймали найбільш боляче. Він свідчив, що комусь із повстанців не пощастило вив'язатися з бою. Поранений, аби не здатися ворогові, він останній набій шадив для себе...

Громадський діяч, політичний в'язень Левко ЛУК'ЯНЕНКО, який провів 25 років у тюрмах і таборах, та ще п'ять років у засланні (народився 24 серпня 1928 р.) теж пригадує сумні новорічні моменти: "Влада завжди прагнула обманути політв'язнів. Пам'ятаю, як вона не по-людськи вчинила, і Новий рік 1976 року для мене був у в'язниці. Вийшов 20 січня, прийшов на квартиру до сестри та дружини. Мені на 20 днів відтягнули святкування Нового року".

* * *

Бажаємо нашим українським творцям слова, мужнім українським чоловікам у Новий 2011 рік міцного здоров'я, творчого злету та усміхненої долі!

Фото Олеса Дмитренка

Василь БОРОВИЙ, народився 27 вересня 1923 року, м. Харків

РІЗДВЯНЕ

А коли на засніжені брості
Рання сутінь, як тихі слова, —
Я малим котиполем у гості,
У веселі оселі Різдва.

Піч жахтить там солом'яним жаром,
А на покуті житній "дідух"
Обдаровує хмільно узваром
На меду — посланців завірюх...

Ой вітрище — білий пустельнику,
Ти не збий колядника з ніг!..
А хрещена як скриконе:
— Хрещенику!.. —
І несе на руках на поріг.

Слава Богу, хоч ти, чоловічку,
Завітав, де сивіє вдова...
Й довго ставить до образу свічку
У молитві святій — до Різдва.

І така вона світла — з морозу,
Й так казково сніжитесь убрус.
Як наснитися — аж плачу...

Я й досі
Наполахати сон той боюсь.

* * *

Як там чисто співають синиці:
"Світе, світку, світлінь, світ-світ..."
І глибинно світять криниці,
Хоч сніги й прядуть свою сить.

Там вітрам, як надіям, — привілля,
Й кожна іскорка — мов самоцвіт.
І, напевне, там ждуть з хлібом-сіллям
Край старих, материнських воріт.

А вона — крізь осмугу, із сміхом
Зустріча нас... в снігу голова...
І — неначе джерельце під снігом —
Не змовкають ласкаві слова.

Потім тіні пливуть волохаті,
Вихор плугає спів свій в дротях,
Покіль ніч не присяде на хаті,
Як великий натомлений птах.

Гаю-гай — там сніжинкам зоріти, —
Мов жар-птицям.
Хай кажуть: то сніг...
Я умер би давно, дивосвіте,
Коли б вірити в тебе не зміг!

Фото Олеса Дмитренка

Марина ЧОРНА
Фото автора

Із глибини тисячоліть прийшла до нас традиція робити на Різдво із жита чи пшениці дідуха — “хлібне дерево”, або “дерево життя, роду”. Дідух — дід, родоначальник, пращур, який разом із предками, які колись жили, береже й охороняє від усього лихого родину, що їй він дав початок, дарував життя, і яка його за це шанує.

Колись у кожній українській родині на свято дотримувалися прадідівських звичаїв і традицій, в'язали дідуха й ставили під образами як символ невмирущості роду й добра. Ця традиція не перервалася й нині повсюдно відроджується.

Щороку з початком зимових святку в'язуть дідухи і радіють їм від Різдва до Різдва у Переяслав-Хмельницькому педагогічному

університеті імені Григорія Сковороди. Виготовлення пшеничного, повного сонця й пахоців шедрої ниви, дерева роду починається з майстер-класу для студентів, який проводить старший викладач педагогічного факультету, член Спілки дизайнерів України Ольга Стрілець.

Священнодіючи над снопом пшениці, навколо якого з молитвою, піснями, веселими розповідями зібралися майбутні педагоги, майстрина зв'язує перший пучок колосків, із яких формує вершок дідуха. “Зазвичай для дідуха, — говорить Ольга Стрілець, — беруть останній обжинковий сніп жита, пшениці чи вівса, зрізаний серпом. Колоски мають достигнути, але не перестояти, щоб не осипалися”.

Традиція в'язати солом'яного дідуха і ставити його в хаті з'явилася від Різдва Христового, відтоді, коли Йосип снопом із соло-

ми затуляв шпарини у печері, де народився Ісус. Можливо, й раніше, у дохристиянські часи, адже дідуха у нас називають ще й “колядником”, “колядою” на честь богині Коляди, матері Сонця і дружини Дажбога.

Кожна господиня вив'язує дідуха, як і вишиває чи готує, по-своєму. Головне, щоб він вивершився у вигляді дерева, мав розлогі й красиві гілки, як здоровий і багатий рід. Ольга Стрілець зі своїми помічницями традиційно виготовляє більше як двометрового “колядника”. Зв'язані міцними конопляними нитками пучки пшениці Ольга Володимирівна прикріплює до дерев'яного каркаса, щоб високий дідух краще стояв. Коли дерево вивершується, дідуха роблять із снопиків соломи ще й ноги — три або п'ять опор, адже стояти йому довго у хатах — до Нового року за старим стилем, до Водохреща, а в Пере-

ОЙ ДІДУ МІЙ, ДІДУХУ, ЗАКЛИЧ ДОБРО В ХАТУ

яслав-Хмельницькому університеті аж до наступного Різдва, коли на зміну старому дідуху приїде новий, із радістю свят, колядками й шедрівками.

Прикрашають дідухи, — продовжує майстер-клас Ольга Стрілець, — волошками, безсмертниками, калиною, маківками. А ще цукерками, горішками, іграшками з соломи чи лози, яблучками, бубликами. Коли дідуха розбирають, яка дівчина першою бубличка схопить, та й раніше за інших заміж вийде. З “колядниками” пов'язано чимало й інших прикмет. Щонайперша — коли дідух іде до хати — всяке зло з хати. Вважається, коли господар перед Святою вечерею заносить зі стодоли чи комори святковий, прикрашений сніп колосся, разом із ним до господи заходять усі пращури. Якщо їх шанувати, то вони оберігають родину від усього лихого, допомагають у

господарстві, опікуються тим, щоб у домі був лад і спокій.

Тож коли час виносити дідуха, з його колосся та сухоцвітів чи гілочок ялини роблять кропило для свяченої води. Частину колосків зберігають, щоб навесні кинути у теплу землю, хай шедро колоситься нива, багатим буде врожай.

Повертаючись до своїх витоків, українці дедалі частіше заносять до своїх господ дідухів, які можна самому зробити, купити на передріздвяних ярмарках, чи й просто невеликі снопи колосків, переплетені льоном чи прикрашені маківками. У Львові та Івано-Франківську велетенських дідухів виставляють на вулицях і площах. Цю традицію переймають також інші міста й села. Наближається Святевчір, Різдво, тож ми знову, як і тисячі років тому, скажемо: “Ой діду мій, дідуху, заклич добро в хату!”.

Євген БУКЕТ
Фото Петра СУХЕНКА

За давнім звичаєм, символом роду, який єднає та здійснює зв'язок предків із нащадками, є Дідух. У Різдвяну ніч душі дідів-прадівів вселяються у сніп-дідух, що велично стоїть на покуті — найпочеснішому місці в хаті. “Ділів дух” — опікун і охоронець родини. А прилітають душі тих, хто відійшов, з Вирію. Відтіля прибувають і новонароджені душі — нові члени родини.

Для людей Дідух — це предок роду, дідівський дух, дух поля, житній дух, справжній земний бог життя. Виготовляли його надзвичайно святково, з дотриманням ритуалів, із найкращих житніх або пшеничних пучечків, кулів, засушених гілок, якими були зібрані докупі пучки, зверху розгалужених, обрамлялися кольоровими стрічками, засушеними квітами тощо. Кількість пучків колосся, квітів і гілок має бути кратною семи — як символ семи колін роду, яких шанують за звичаєм. Адже сім'я — це сім колін “я”. Гілочки і квіти тут теж не були випадковими. Гілки належали дереву-покровителю роду по чоловічій лінії, а квіти були оберегами жіночої половини.

Моя співрозмовниця — Галина Грушанська, що мешкає в селі Грузькому Макарівського району на Київщині. Галина Петрівна професійний музикант, багато

ОБЕРЕГИ ВІД ГАЛИНИ ГРУШАНСЬКОЇ

років працювала у фольклорному колективі “Укрконцерту”, нині — учасниця сільського народного самодіяльного фольклорного ансамблю “Живиця”, керівник ансамблю “Кумасеньки”. Цей колектив виконує народні й авторські пісні. Більшість із них Галина Грушанська пише сама, але слухачі (в цьому мені особисто неодноразово доводилося переконуватися) навіть не здогадуються, що ці твори мають автора, який до того ж співає в цей час на сцені.

Співачка має й інші зацікавлення, зокрема вона створює дивовижної краси обереги й Дідухи, бере участь у численних вистав-

ках народної творчості. Розпитую Галину Петрівну про те, як в'язуть Дідух, які тлумачення має ця давня українська традиція, знайомлюся з іншими предметами її рукотворної колекції.

— Галино Петрівно, чи багато часу йде на створення Дідуха? Що він символізує?

— Дідух дає добробут. Його виготовляють за звичаєм гуртом, із добірних колосків, і мають закінчити до найкоротшого дня у році. Він стоїть у хаті до дня весняного рівнодення, забирає всю негативну енергію. Потім його вимолочують і спалюють, а зерно — сіють.

А роблять його так. Спочатку для Дідуха готуємо стрічку. Для

цього житне і пшеничне стебло слід відсортувати за розміром, почистити. Потім акуратно вирізати “колінця” — отримуємо невеликі соломинки. Цю солому заливають оропом, кілька годин пропарюють, доки вона стає м'якою. Тоді з неї плетуть стрічку. Стрічку можна плести з чотирьох, п'яти, шести соломин. Але стрічки треба багато: на один оберіг 20 метрів і більше, тому плетіння — досить тривалий процес. Стрічкою зв'язують усі елементи Дідуха.

Першими зв'язують пучки. Їх складають із добірного колосся. Кількість колосків у пучку має бути кратною семи. Кількість пучків у Дідуху теж починається від семи, але може бути й більшою — це вже хто як захоче. Я, наприклад, роблю Дідухи з дванадцяти пучків на чотирьох “ногах”. Це символізує 12 місяців і чотири пори року. Дідух із семи пучків на трьох ногах — у пам'ять семи поколінь в ім'я Отця, Сина і Святого Духа. Це за православною традицією, хоча рідновіри трактують це дещо інакше.

— Ви також створюєте різні обереги, інші символічні прикраси. Розкажіть про них детальніше.

— Оберіг життя. Його можна вшити на стіні і класти на столі. В основі — житне й пшеничне колосся — символ життя, часник,

перець і мак — виганяють нечисту силу. Але головне в оберегові — любов. Тут є і кукурудза, і гарбузова німиця, і цибуля, і лікарські трави, квіти — їх значення різне. Тут усе як у житті: є і добре, і погане, але в боротьбі добра і зла, в символах, перемагає добро.

Оберіг родинного затишку. Зверху — сонце, воно обігриває, падає на хату. Під фігуркою хати, яка розкривається всередині, дві ляльки — господар із господинею, і бублики, і вареники, і грибочки...

Ще в мене було два обереги, називалися “Кохання і зрада”. “Кохання” у мене забрали, а “Зрада” залишилася. Центральним елементом цього оберегу є два перчики, що виростили на одному корінці і “дивляться” в різні боки. А в тому, що забрали, такі ж перчики, але “дивилися” одне на одного.

Також мусить бути в кожній хаті на щастя і добро солом'яний “павучок”, янголята, що уособлюють янголів-охоронців.

— Що не варто використовувати в оберегах?

— Обереги мають позитивну, теплу енергетику. Кожний елемент додає щось своє. Але, наприклад, мушлі — холодні, мертві. Вони не додають оберегові нічого. Так і предмети з мушель, придбані на морі, красиві, стоять вдома, але не несуть жодного впливу. А оберіг зібраний із наших польових дарів, завжди гріє душу.

У ПЕРЕДЧУТТІ ОСЯЙНОГО СВЯТА

Уляна ВОЛКОВСЬКА
Фото Олеса ДМИТРЕНКА

Віками українці виробляли свої неповторні традиції, які є відображенням національного світовідчуття. Давньоукраїнські звичаї тісно переплелися із християнською сакральною культурою, і нині ми не можемо собі уявити різдвяних свят без колядок, горщика з кутею, дбайливо витвореного майстерними руками дідуха на покуті, “павука”, що пахне полем, пшеницею, — величезного шару фольклору, обрядів, предметних носіїв архайчних традицій, наповнених світлом великого таїнства — Різдва Христового.

...Щоб відчутти красу і величність цього свята, варто відвідати виставку “Українське Різдво” у Національному музеї Тараса Шевченка, яка зацікавить і дорослих, і дітей. Казкова експозиція вражає різнобарв'ям мистецького багат-

ства: тут зібрано твори різноманітних митців, від знаних майстрів образотворчого мистецтва, зокрема художників Анатолія Марчука, Миколи Кочубея, Анатолія Буртового, Василя Копайгороденка, Євгена Марчука, Людмили Клюй, Анатолія Фролова... до зовсім юних, які не поступаються майстерністю. Вражають домашні ікони з колекції Ольги Богомолець, вертепи різних областей України, вироби майстрів Варвари Мацелли, Людмили Проценко, Віри Цимбал, Ганни Венгліньської, Олени Орехової... Тут кожна річ, осяяна Божою ласкою, наче промовляє до тебе...

Охопити всі грані виставки просто неможливо, тому хочеться розповісти про те, що залишило незабутній слід у серці. Відразу припадає поглядом до хатніх ікон із колекції Ольги Богомолець, яка вже багато років рятує майстерно виписані лики святих від знищення, фактично із трісо-

чок. Тут полотна XVIII—XIX століть “Святий Миколай”, “Різдво Христове”, “Свята Великомучениця Варвара”... Віддавна домашня ікона була своєрідним місточком від язичництва до християнства, втілювала розуміння “Мій Бог”. Вона формувала моральні критерії в українських родинах, будучи оберегом дому та символом віри. Важливо наголосити, що зараз сім'я Ольги Богомолець займається реставрацією у Радомишлі Першої папірні Києво-Печерської лаври, де буде виставлено колекцію української домашньої ікони, яка налічує понад 5000 експонатів.

Не можна оминати увагою експонати Сокиринського, Куп'янського, Славутського вертепів, наданих Музеєм театрального, музичного та кіномистецтва України. Як відомо, ще бурсаки з Києво-Могилянської академії ходили із вертепними скриньками, показуючи вистави. Вертепна скриня, що має будову двоповерхового будиночка, відтворює світловладну конструкцію, — земля і небо. На першому поверсі розігрувалися народно-побутові сценки з тогочасного життя, а на другому, що символізує небо, відбувалася театралізована лялькова оповідь про народження Ісуса Христа. Цікаво простежити еволюцію від відомих канонічних персонажів до сучасніших. Так, наприклад, серед ляльок Межигірського вертепу ми вже бачимо таких героїв, як Американський

представник, Принагідний капіталіст, Принагідний дипломат... Ляльки у вертепі танцювали, співали під супровід народних інструментів — сопілки, скрипки, козобаса, бугая, бубона, які також представлені на виставці.

Привертають погляд скриньки, глечики, горщики, солонки, оздоблені Петриківським розписом від “Зразкової студії” декоративного розпису ДООЦ (керівник — Ганна Венгліньська); вироби із різноманітних польових трав гуртка “Травоплетіння” (керівник — Катерина Філоненко). Тут і ангелики, дідухи, гуцул і гуцулочка, в які вкладено ширість дитячої душі. Усе воно таке запашне, рідне, осяйне...

А ось і різдвяні зірки Володимира Шагала, нитяні ляльочки Варвари Мацелли, вироби із лози і соломи Олександра Кващука, ляльки-мотанки Вікторії Цимбал, різдвяні писанки Оксани Білоус...

Словом, тут на кожному кроці багатство душі українського народу!

Промовисті роботи художників Анатолія Фролова, Михайла Онанька, Олександра Охупкіна наповнюють душу дивовижним світлом, дарують відчуття, що свято на порозі...

ВЕСЕЛІ ВЕЧОРНИЦІ В ШИБАЛИНСЬКІЙ СВІТЛИЦІ

Тетяна БІДЗІЛЯ,
м. Бережани, Тернопільська обл.

Із радісними співами, танцями, іграми, забавами, смакуван-

ням обрядових страв проходили вечорниці в Шибалинському народному домі Бережанського району Тернопільської області (організатор дійства — завідувач На-

родним домом Михайло Трусь). Свято збирало шанувальників нашої культури, звичаїв та обрядів.

У залі, що перетворився того вечора на затишну українську світлицю, лунали обрядові й народні пісні, колядки у виконанні сільського хору під керівництвом Юрія Васенка. Присутні залюбки брали участь в іграх і конкурсах, зокрема на знання давніх ужиткових предметів та їх елементів, особливостей народних звичаїв та обрядів.

Увагу присутніх, серед яких були колишній і нинішній сільські голови В. Павук та П. Сеньчик, привертала виставка оригінальних старовинних вишивок — рушників, обрусів, народного одягу, особливо чоловіча сорочка, якій уже понад сто років, давні предмети домашнього вжитку — кужіль, праска, ваги 1903 року тощо. А доповнювали експозицію старі різдвяно-новорічні листівки, журнали й книжки — “Нова хата”, “Жіноча доля” (1927 р.), календарі 1933—1936 років, в одному з яких згадується сільсько-господарська школа в Шибаліні, “Збірник поезій Тараса Шевченка”, виданий ще 1884 року у Львові в друкарні Старопіпійського інституту.

Учасники і глядачі запевнили, що й надалі шануватимуть українські народні, християнські обряди, які додають радості, ширості, бадьорості, бо широко звучали такі приємні, бажані для всіх побажання: “Аби шастя було в хаті, щоб усі були багаті! Аби було любо, мило, аби всі були щасливі!”.

У РІВНЕНСЬКОМУ ВЕРТЕПІ — УСЕ З БУРШТИНУ

Науковий співробітник музею бурштину Анастасія Оберчук і відвідувачка музею Світлана Максимчук біля вертепної композиції

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Світова колекція вертепів поповнилася унікальним виробом — із сонячного каменю (бурштину). Презентовано цей витвір мистецтва у Рівненському музеї бурштину, де він і залишився як експонат — поруч із “Пращуром”, одним із найдавніших у світі бурштинових каменів, вік якого 37—50 мільйонів років.

Автор ідеї створення цього неординарного вертепу — Галина Лемець, керівник громадського об'єднання “Український бурштиновий світ”.

Безпосередньо над створенням композиції працювало сімейство Ковалів, добре знане як подружжя майстрів обробки сонячних каменів. У цілому робота, де кожна дрібничка доводилося виготовляти із бурштинових каменів, зайняла дев'ять місяців. Характерно, що зі встановлен-

ням нового експоната зростає кількість відвідувачів музею. Це цілком закономірно, адже справжні шедеври завжди притягують людське серця.

Кожна дрібничка у цих витворах — із бурштину

НА ЗДОБУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 2011 РОКУ

Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка повідомляє, що на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2011 року в секретаріат Комітету надійшло 64 подання. До участі в конкурсі на здобуття найвищої Національної нагороди України шляхом таємного голосування Комітет допустив такі твори й роботи:

1. Вольвач Павло. Поетична книга "Триб".

Представлено Асоціацією українських письменників.

2. Рутківський Володимир. Исторична трилогія для дітей "Джури" ("Джури козака Швайки", "Джури-характерники", "Джури і підводний човен").

Представлено видавництвом "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА" та погоджено Держкомтелерадіо України.

3. Шкляр Василь. Роман "Залишенець" ("Чорний ворон").

Представлено Національною спілкою письменників України.

4. Горак Роман, Гнатів Микола-Ярослав. Літературознавче й біографічне видання "Іван Франко".

Представлено Всеукраїнським товариством "Просвіта" ім. Тараса Шевченка.

5. Яковчук Олександр (композитор). Концерт для скрипки з оркестром, Концерт для віолончелі з оркестром, "Обробка українських народних пісень" для мішаного хору а capella.

Представлено Київською організацією Національної спілки композиторів України та погоджено Національною спілкою композиторів України.

6. Держипільський Ростислав (режисер-постановник). Театральний диптих-вистава "Солодка Даруся" та "Нація" Івано-Франківського обласного академічного музично-драматичного театру ім. І. Франка.

Представлено Львівським міжобласним відділенням Національної спілки театральних діячів України та погоджено

Національною спілкою театральних діячів України.

7. Дядюра Микола (диригент-постановник), **Солов'яненко Анатолій** (режисер-постановник), **Магера Сергій** (виконавець партії Оровезо), **Крамарева Оксана** (виконавиця партії Норми). Опера В. Белліні "Норма" Національного академічного театру опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка.

Представлено Національною всеукраїнською музичною спілкою.

8. Забіляста Лідія (виконавиця). Оперні партії Інгігерди ("Ярослав Мудрий" Г. Майбороди), Турандот ("Турандот" Дж. Пуччіні), Амелії ("Бал-маскарад" Дж. Верді) Національного академічного театру опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка та концертні програми українських народних пісень та романсів.

Представлено Національною спілкою композиторів України.

9. Кофман Аврам (Роман Кофман) (диригент). Цикли концертів: "Великі імена", "Всі симфонії Моцарта", "Український авангард".

Представлено Національною спілкою композиторів України.

10. Жоголь Людмила. Серія gobelenів.

Представлено Українською академією архітектури.

11. Мінько Олег. Цикл живописних творів.

Представлено Львівською національною академією мистецтв та погоджено Національною спілкою художників України.

12. Сидоренко Віктор. Мистецький цикл "Гравітація часу" — "Аутентифікація", "Левітація", "Новий ковчег", "Деперсоналізація".

Представлено Національною академією мистецтв України.

Голова Комітету
з Національної премії
України
імені Тараса Шевченка
Борис ОЛІЙНИК

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Дорогі читачі!

Перше число "Слова Просвіти" у 2011 році стукає у Ваші різдвяні віконця, несе Вам Святвечірній настрій і побажання, освячені українською традицією і нашими щирими серцями. Ми працюємо для Вас. Будьмо разом сьогодні і завжди!

Редакція

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Леся КОВЕРЗНЕВА
279-49-47

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР'ЯН

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ольга МОШКОВСЬКА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301201
Наклад у січні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

